

Vrozená imunita

Marcela Vlková

Ústav klinické imunologie a alergologie

LF MU

ZÁKLADNÍ POJMY

Imunitní systém

- **Funkční charakteristika:**
  - homeostáza, sebeudržování na úrovni molekulární výstavby organismu
  - schopnost rozpoznání a eliminace cizorodých a škodlivých látek z organismu
- **Morfologická charakteristika:**
  - lymfoidní, lymforetikulární systém
- **Integrální součást organismu**
  - propojení s metabolismem, endokrinním a nervovým systémem

Základ imunitního systému

- Lymfatická tkáň a lymfatické orgány
- Buňky imunitního systému

Složky imunitního systému

- Periferní oblasti imunitního systému je možno rozdělit do několika funkčních oblastí jejichž imunitní odpověď má určité odlišné charakteristiky.
- Základní složky imunitního systému:
  - Kostní dřeň, tymus
  - Lymfatické uzliny a slezina
  - Imunitní systém sliznic
  - Kožní imunitní systém
  - Lymfatický cévní systém

Mízní cévy

- Jsou přítomny téměř ve všech tkáních těla.
- Nebyly nalezeny v avaskulárních strukturách, jako jsou vlasy, nehty, epidermis, rohovka, sklivec a čočka a některé druhy chrupavky.
- Dále nebyly nalezeny v nervové tkáni, kostní dřeni a v nitru jaterního lalůčku.

Míza, lymfa

- Lymfa (míza) - nažloutlá tekutina kolující v lymfatickém systému
- Podobné složení jako krevní plazma. Lidské tělo obsahuje asi litr lymfy.
- Lymfa vzniká v prostotu mezi buňkami z tkáňového moku.
- Sbírá se do mízních vlásečnic tzv. lymfatických kapilár. Tyto kapiláry sbírají lymfu se všech částí těla, spojují se dohromady a postupně vytvářejí větší lymfatické cévy. Potom pokračuje dál širšími lymfatickými cévami, kde se pak ústí do lymfatických uzlin, které lymfu filtrují. Lymfatické cévy se postupně spojují do velkých lymfatických cév - mízovodů, kterými vtéká lymfa do krčních žil krevního oběhu.

Míza, lymfa

- Pravý mízovod - ductus lymphaticus dexter -přivádí lymfu z horní poloviny pravé strany těla.
- Hrudní mízovod tzv. ductus thoracicus přivádí lymfu ze zbývajících částí těla. Tok krve do lymfatického systému zabraňují chlopně v ústích mízovodů.
- Hrudním mízovodem proteče do žil každou minutu 4-10 ml lymfy; během jednoho dne 60% objemu plazmy a 50% všech bílkovin.
- Lymfa pomáhá při přenosu živin do těla. Ve střevech je obrovský počet lymfatických cév, které sbírají malé kuličky tuku a odevzdávají je do krve cestou hrudního mízovodu.

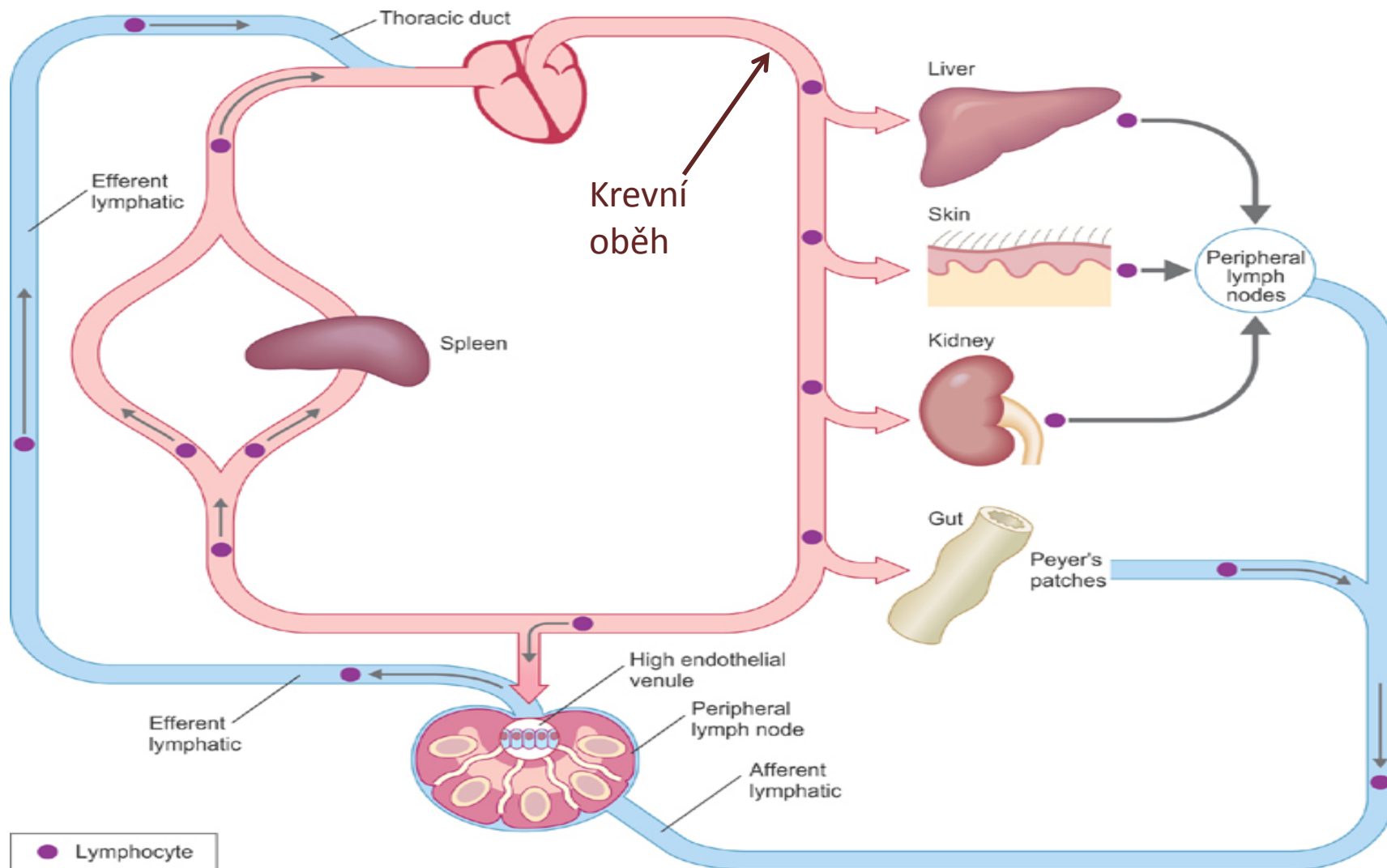
Složení lymfy

- Je do určité míry podobné složení krevní plazmy, má 50- 70% bílkovin plasmy, obsahuje tuky a cholesterol, vitamíny rozpustné v tucích, které se vstřebávají v okolí trávicí soustavy. Dále obsahuje steroidní hormony, železo, měď a kalcium.
- Lymfa v kapilárách neobsahuje buňky; ty se do ní dostávají až po průchodu některou lymfatickou uzlinou. V ductus thoracicus má lymfa narůžovělou barvu, je kalná a obsahuje mnoho buněk.
- Má schopnost srážet se, podobně jako krev.
- 99 % jejích buněk tvoří lymfocyty - 95 % tvoří efektorové lymfocyty. Ostatní buňky jsou v lymfě ojedinělé.

Složení lymfy

- Složení lymfy v cévách proměnlivé - závisí na jejich pozici.
- Lymfa z horních končetin je lymfa bohatá na bílkoviny.
- Lymfa ve střevech – chylus (střevní míza) – je bohatá na tuky, které se vstřebaly ze střeva během trávení. Tato lymfa je mléčné barvy.
- Klasická lymfa je vlastně světlá, téměř bezbarvá tekutina, již můžeme vidět například v puchýři.

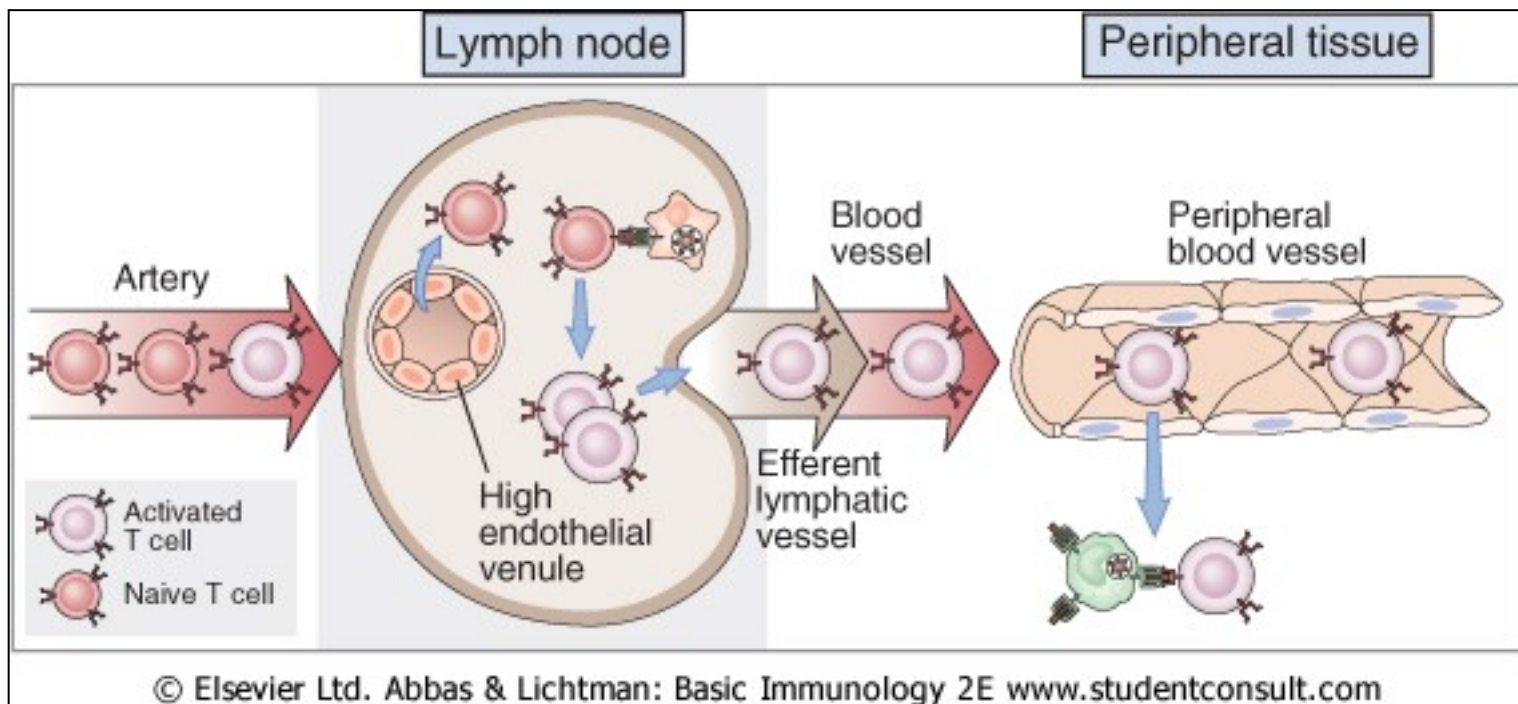
Cesty lymfocytů v těle

High endothelial venules

- Naivní T-lymfocyty: přestup do parenchymu uzlin nebo slizničního imunitního systému pomocí postkapilárních venul s vysokým endotelem.
- V těchto venulách jsou přítomny adhezivní molekuly, které umožňují vazbu naivních nebo paměťových neaktivovatných T-lymfocytů.

Cirkulace lymfocytů

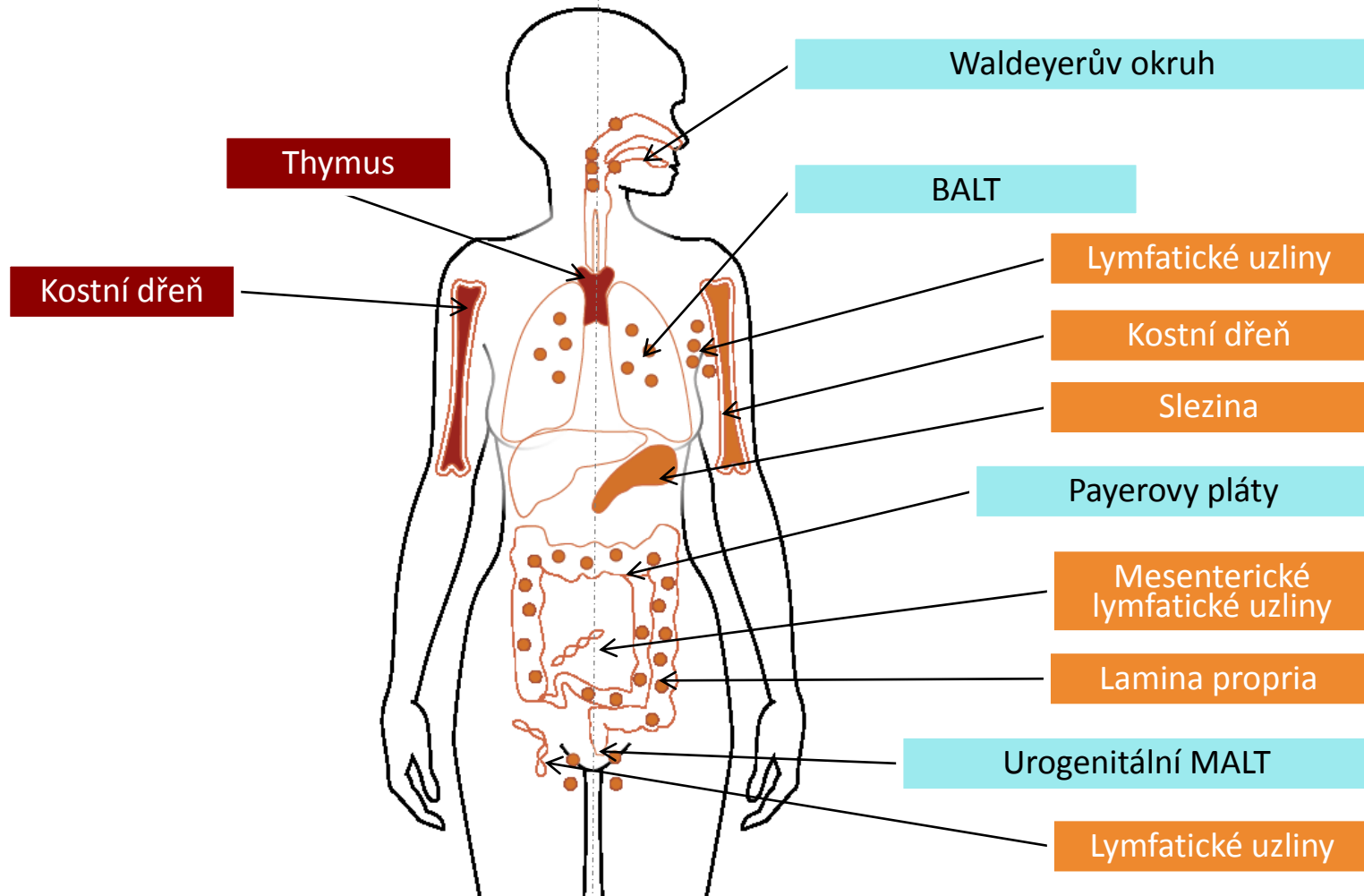
Lymfatické orgány

- **Primární:** kostní dřeň, thymus
  - vznik, diferenciaci a zrání imunokompetentních buněk
- **Sekundární lymfatické orgány:** slezina, lymfatické uzliny, MALT
  - místo, kde probíhají specifické imunitní reakce

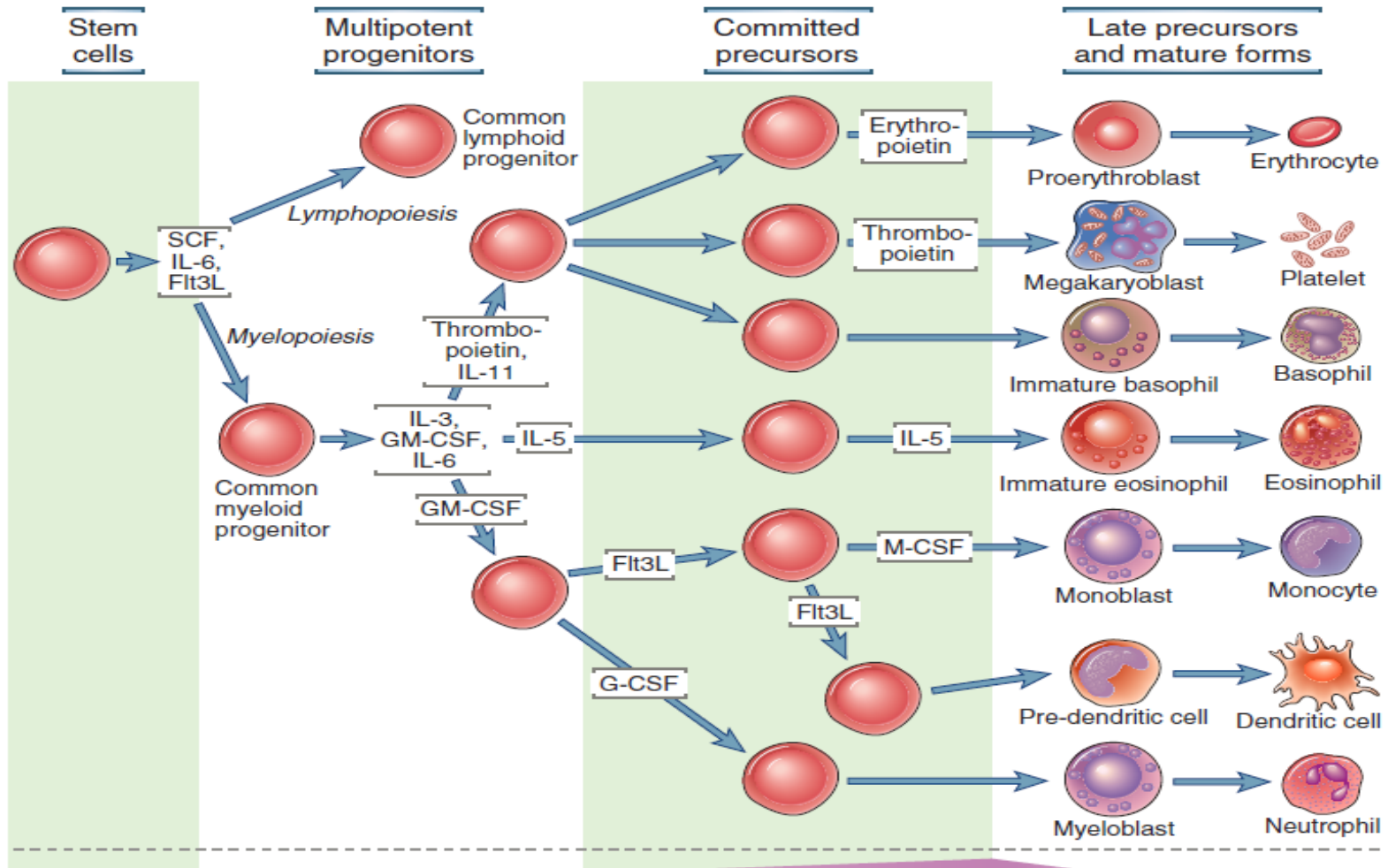
Primární a sekundární lymfatické orgány

Primární lymfatické orgány

Sekundární lymfatické orgány

Kostní dřeň - hematopoeza

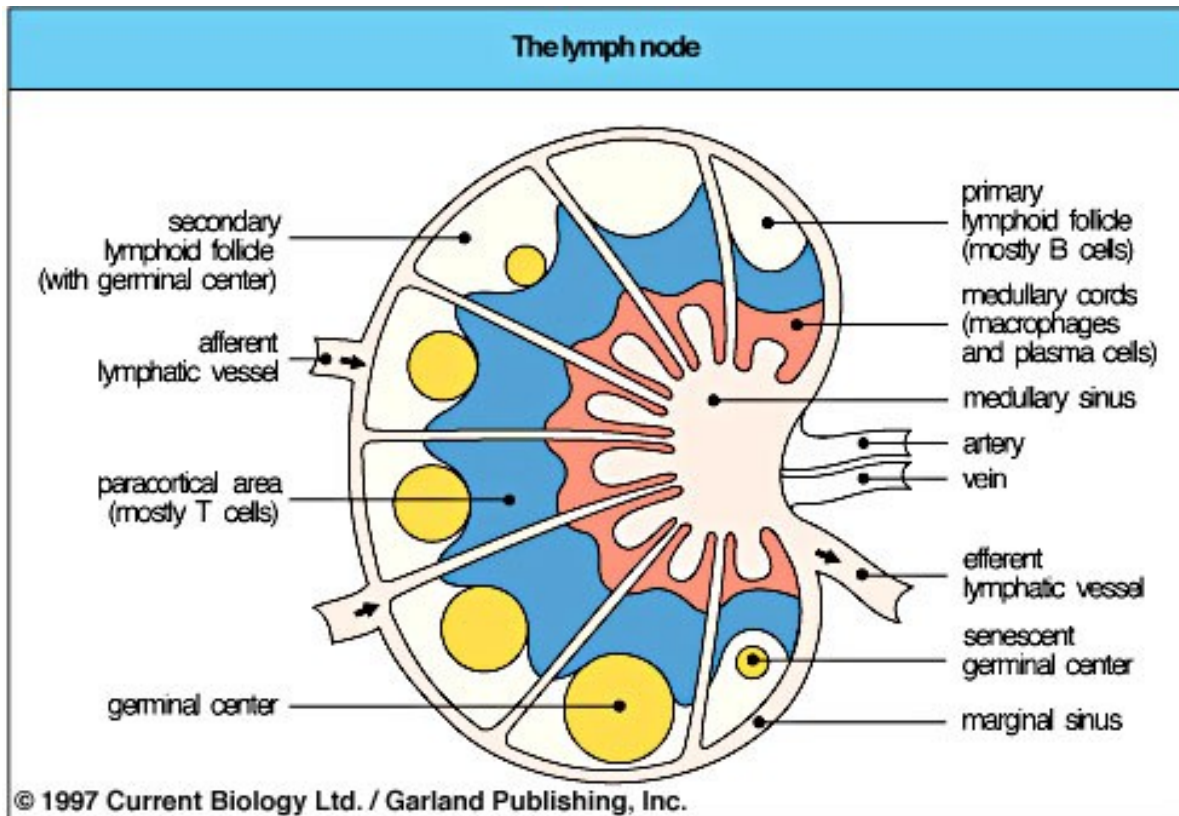

Propojení lymfatických orgánů

- Lymfatické orgány – propojení s dalšími orgány těla pomocí lymfatických a krevních cév.
- Aferentní lymfatické cévy – přivádějí do uzlin lymfu a s ní Ag a antigen prezentující buňky.
- Eferentní lymfatické cévy – odvádějí lymfu a efektorové lymfocyty.
- Prokrvení uzliny zajišťují: arterie – vstup
vény – výstup.
- Arterie přináší naivní lymfocyty do uzlin.

Lymfatická uzlina

Místo, kde probíhají specifické imunitní reakce

Vyšetření lymfatických uzlin

Zvětšení lymfatických uzlin

v důsledku imunitní reakce na antigen

infiltrace zánětlivými buňkami (lymphadenitis)

infiltrace a proliferace maligních buněk

při imunologických (SLE, RA) a metabolických chorobách

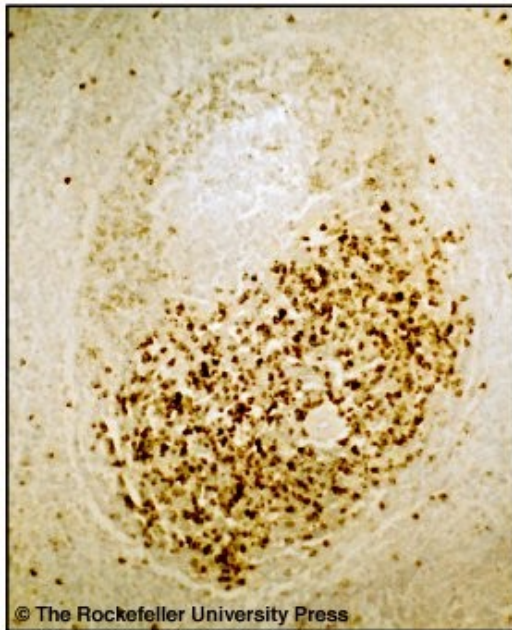
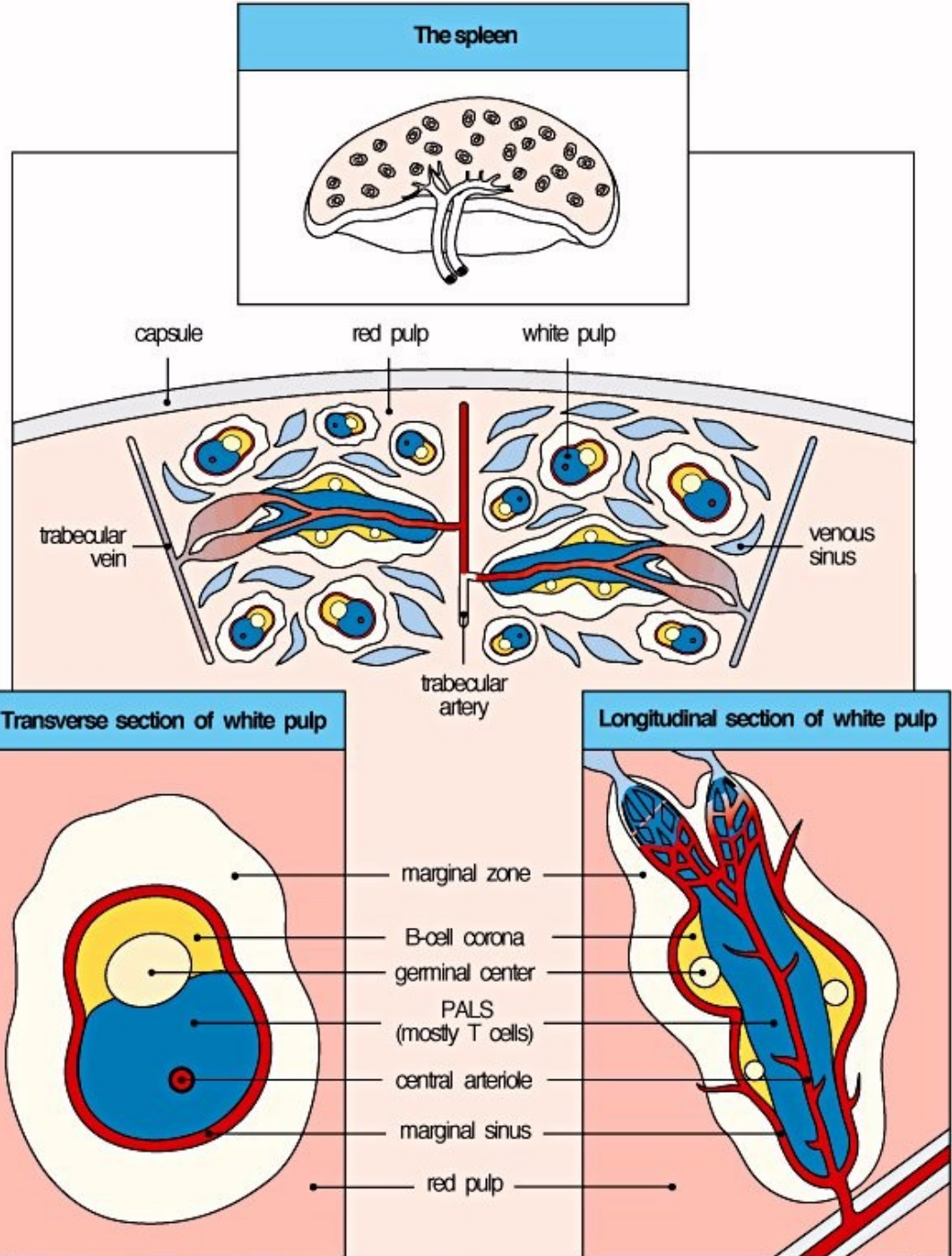
U zdravých dospělých osob bývají axilární a inguinální uzliny hmatné (v průměru 1 cm).

V dětství je reakce lymfatických uzlin běžná.

U dospělých do 30 let je asi 80% lymfadenopatií benigních, u osob nad 50 let jen asi 40%.

Diagnostický význam při infekci HIV

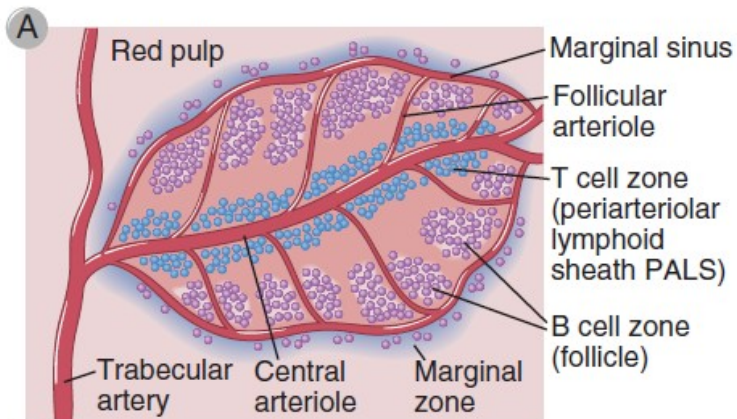
Slezina

Slezina

Hlavní funkce

- Odstraňování starých a poškozených buněk a partikulí (imunokomplexy) z cirkulace.
- Iniciace adaptivní imunitní odpovědi na patogeny přenášené krví.

Vyšetření sleziny

U zdravých osob slezinu nenahmatáme

Hyposplenismus: vrozená asplenie

stavy po splenektomii

Význam vakcinace proti pneumokokům!

Splenomegalie:

hyperplazie buněk imunitního systému (infekce)

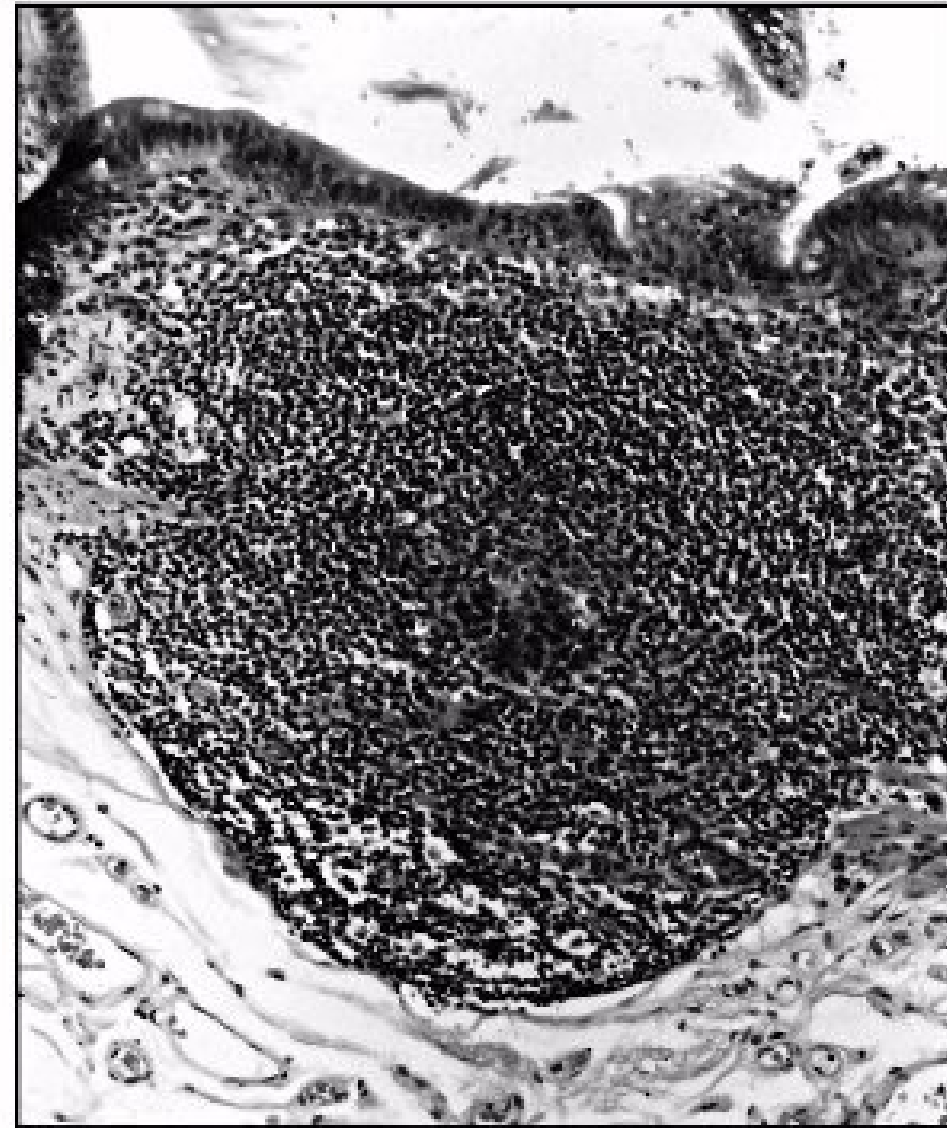
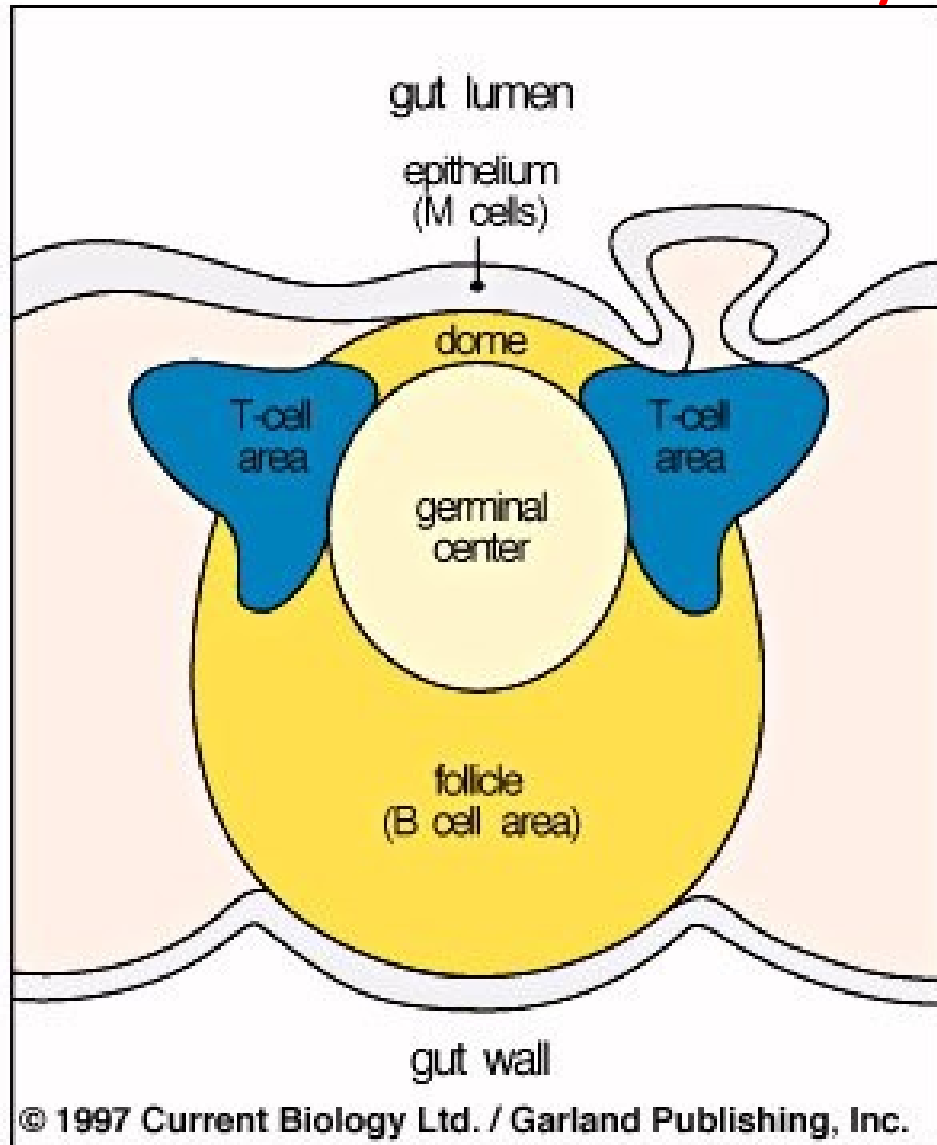
porušení průtoku krve (cirhóza jater, trombózy)

maligní procesy (primární i sekundární)

autoimunitní procesy (RA-Felty, SLE, hematol.)

extramedulární hematopoéza

Mucosa-associated lymphoid tissues (MALT)

Imunita

- **Vrozená** (přirozená, nespecifická, innate immunity)
u všech mnohobuněčných organismů
- **Adaptivní** (získaná, specifická, adaptive immunity)
až od obratlovců

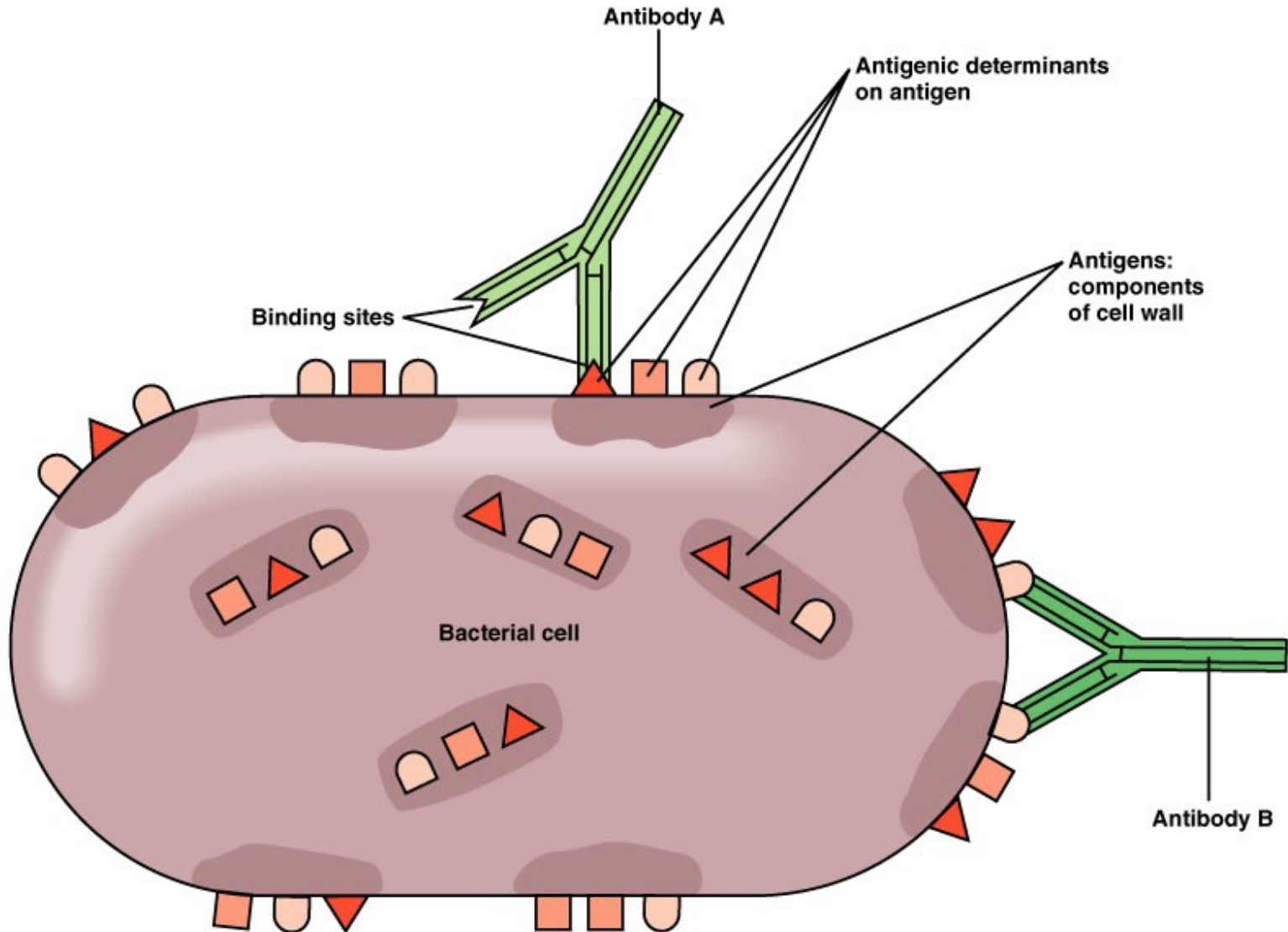
Adaptivní = vzniklý adaptací

Antigen

- Látka, kterou rozezná imunitní systém a která vyvolává imunitní reakci
- Základní složení:
  - nosičská část molekuly
  - antigenní determinanty – epitopy, tvořené 5-7 aminokyselinami

Vztah antigenu a epitopu

Immunogennost

- Schopnost vyvolat imunitní reakci – musí:
  - být cizorodé
  - mít dostatečnou molekulovou hmotnost (> 6 kDa)
  - mít komplexní strukturu
- Produkty imunitní reakce (protilátky, T-lymfocyty) mají schopnost s Ag specificky reagovat

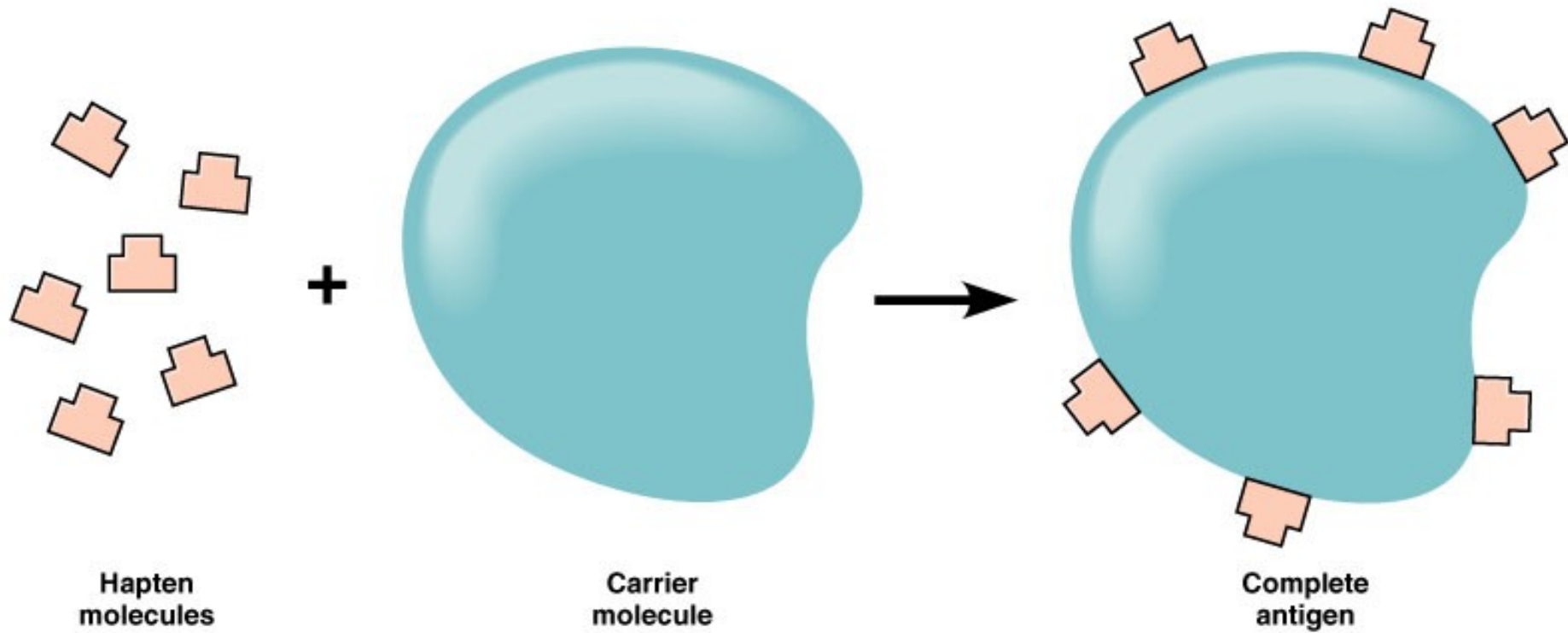
Chemické složení antigenů

- **Proteiny** – obvykle výborné imunogeny.
- **Polysacharidy**- jsou dobrými imunogeny zejména jako součást glykoproteinů.
- **Nukleové kyseliny**- špatná imunogenicitá, vázána zejména na komplexy nukleových kyselin a proteinů.
- **Tuky** – velmi zřídka se uplatňují jako imunogeny. Nejznámější jsou sfingolipidy.

Hapten

- Nízkomolekulární látky které vyvolávají imunitní reakci po vazbě na jiné vysokomolekulární látky.
- Mají schopnost s produkty imunitní reakce reagovat.
- Typickými hapteny jsou některé kovy, vyvolávají IV. (buněčný) typ přecitlivělosti, nebo léky způsobující I. (atopický) typ přecitlivělosti.

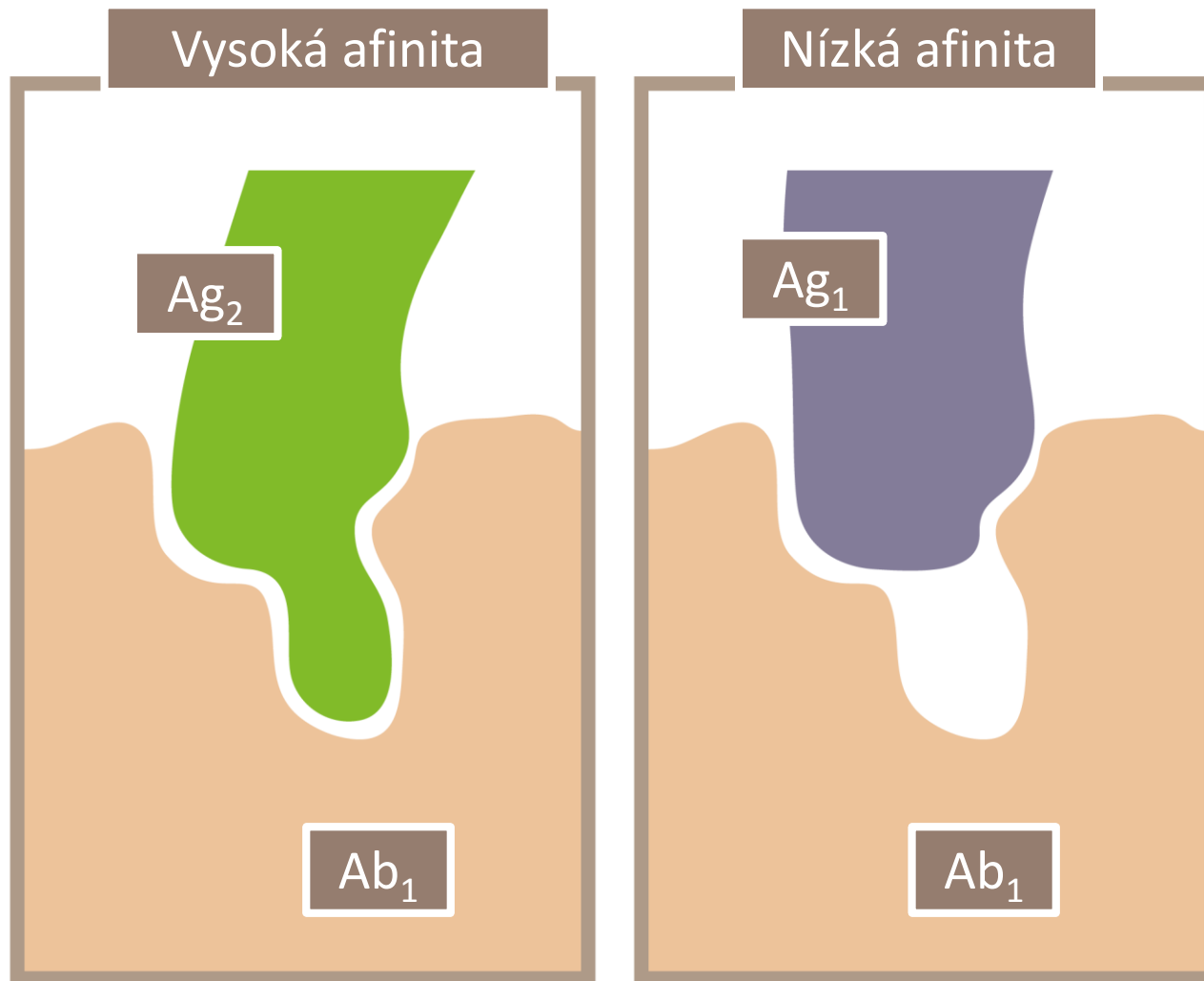
Imunogenicitata haptenu

Zkřížená reaktivita antigenů

- Při imunitní reakci může někdy dojít k reakci s jinou látkou, než tou, která reakci původně způsobila.
- Je to dáno imunologickou podobností obou látek, ale nemusí se jednat o podobnost chemickou.
- Zkřížená reaktivita se uplatňuje zejména v patogenezi imunitních chorob.

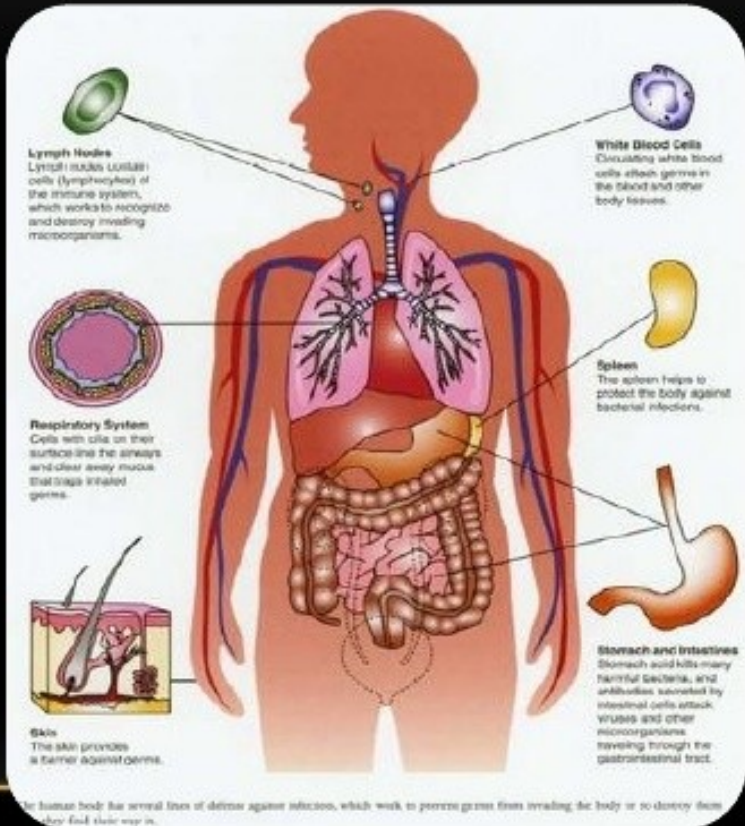
Zkřížená reaktivita antigenů

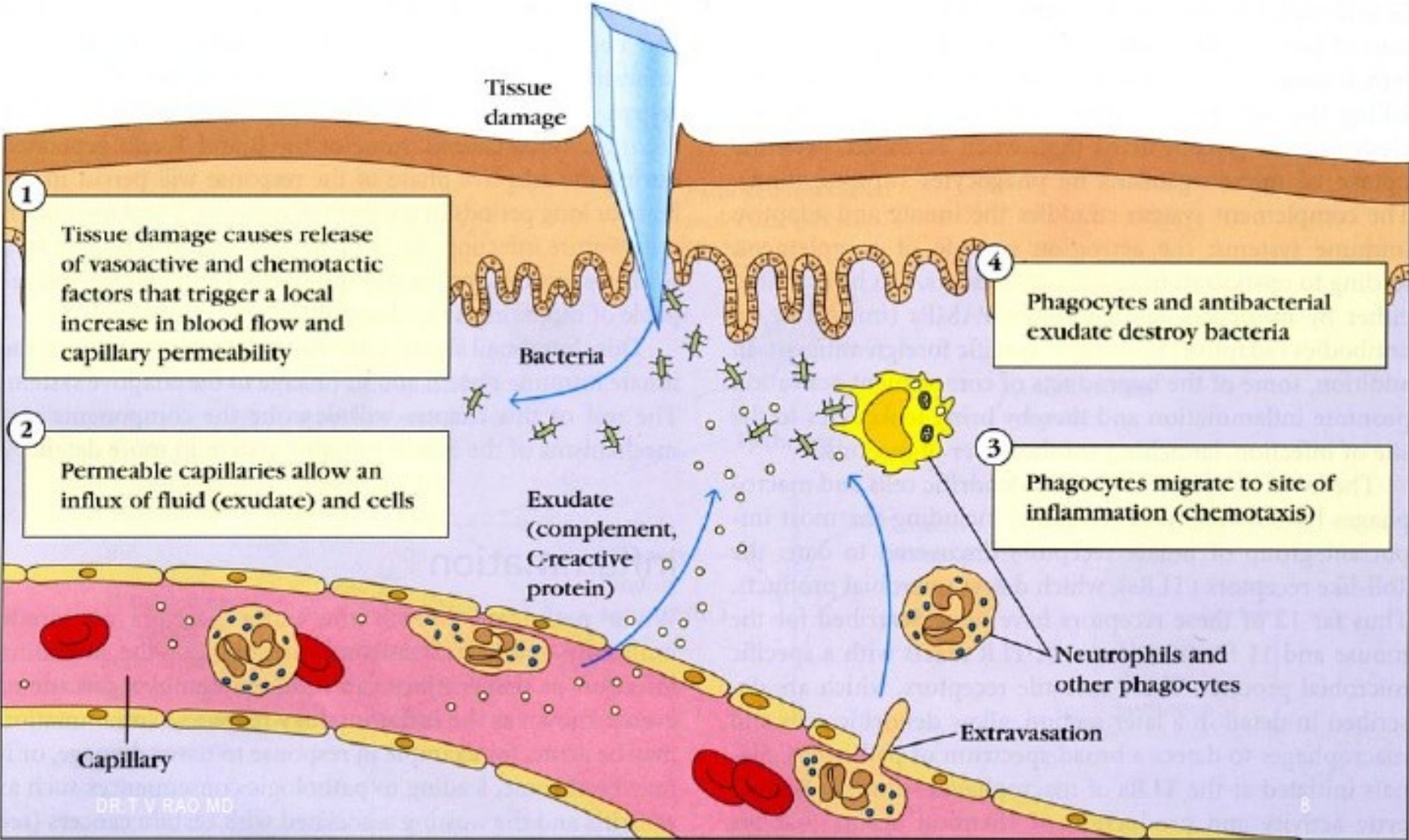

THE IMMUNE SYSTEM

Infection of the human body by pathogenic microorganisms such as bacteria, viruses, parasites or fungi triggers the immune response. It occurs in a two-step process: **innate immunity halts the infection, and adaptive immunity subsequently clears it.**

IMUNITA VROZENÁ

Vrozená imunita

Fyzikální bariéry:

Kůže

Sliznice

Respirační trakt

Močový trakt

Vrozená imunita

Chemické bariéry:

pH (kůže 5,5, žaludek 1-3, vagina 4,5)

mikrobicidní substance

(lysozym, defensiny, cathelicidiny...)

Antimikrobiální peptidy

- Endogenní antibiotika.
- Charakterizováno asi 20 různých proteinů.
- Tvořeny keratinocyty, mastocyty, buňkami ekrinních žláz, ale též neutrofilními granulocyty a buňkami NK.
- Spouštějí a koordinují aktivitu řady složek vrozeného a adaptivního imunitního systému („alarminy“).
- zajišťují integritu a růst epitelu, podporují angiogenézi.

Antimikrobiální peptidy v residentních kožních buňkách

cathelicidiny (hCAP18/LL 37)	keratinocyty
b - defensiny (HBD - 2, HBD - 3)	keratinocyty
dermcidiny (DCD)	ekkrinní potní žlázy

Lysoszym - glykosidasa, která má baktericidní účinky a je schopna štěpit polysacharidové vazby mezi N-acetylglukosaminovými jednotkami a zbytky N-acetylmuramové kyseliny v buněčné stěně grampozitivních bakterií. Gramnegativní bakterie nejsou náchylné k enzymatickému působení lysozymu, protože peptidoglykanová vrstva je chráněná vnější membránou.

Vrozená imunita

Biologické bariéry

Mikroorganismy fyziologické mikroflóry
(komensální mikroorganismy)

Nespecifická imunitní odpověď

- Pokud Ag pronikne přes fyzikální, chemickou a mikrobiální bariéru – dochází k rozvoji nespecifické imunitní odpovědi.
- Nespecifická imunitní odpověď se rozvíjí v řádu minut v po vazbě Ag na tzv. pattern recognition receptory – PRR.
- PRR jsou přítomny na buňkách přirozené imunity, ale mohou být i humorální.

Vrozená imunita: charakteristické rysy

PRR - Specifičnost:

Jsou rozeznávány struktury, které jsou stejné u řady cizorodých agens (u mikroorganismů jsou to tzv. „pathogen associated molecular pattern“, **PAMP**, např. v lipopolysacharidech nebo peptidoglykanech).

Adaptivní imunitní systém naproti tomu poznává a odlišuje epitopy antigenů (T-, B-)

PAMP „ Pathogen Associated Molecular Pattern“

- Patogenem asociované molekulové vzory.
- Vysoce konzervované struktury přítomny na rozsáhlých skupinách mikroorganismů, jsou esenciální pro jejich životní funkce.
- Nevyskytují se na hostiteli.
- Peptidoglykany, kyselina lipoteichová, lipopolysacharid bakteriální manany, glukany,
- Bakteriální sekvence DNA tvořené cytosinem a guaninem (CpG) a dvoušroubovicovou DNA.

DAMP „Damage Associated Molecular Patterns“

- Vznikají při poškození infekcí, zánětem, chemickými toxiny, trauma, snížené krevní zásobování.
- Nesouvisí s buňkami v apoptóze.

PAMPs and DAMPs

TABLE 4–2 Examples of PAMPs and DAMPs		
Pathogen-Associated Molecular Patterns		Microbe Type
Nucleic acids	ssRNA dsRNA CpG	Virus Virus Virus, bacteria
Proteins	Pilin Flagellin	Bacteria Bacteria
Cell wall lipids	LPS Lipoteichoic acid	Gram-negative bacteria Gram-positive bacteria
Carbohydrates	Mannan Dectin glucans	Fungi, bacteria Fungi
Damage-Associated Molecular Patterns		
Stress-induced proteins	HSPs	
Crystals	Monosodium urate	
Nuclear proteins	HMGB1	
CpG, cytidine-guanine dinucleotide; dsRNA, double-stranded RNA; HMGB1, high-mobility group box 1; HSPs, heat shock proteins; LPS, lipopolysaccharide; ssRNA, single-stranded RNA.		

PRR- Pattern Recognition Receptors

- Identifikace PAMP a solubilních složek imunity.
- Exprese receptorů není klonální – receptory přítomné na stejném typu buněk mají stejnou identitu.
- Připraveny okamžitě reagovat – není potřeba proliferace – rychlá odpověď.
- Schopny diskriminace mezi patogenními a nepatogenními mikroorganismy.

Vrozená imunita: charakteristické rysy

Rozsah repertoáru:

Poznávací schopnost PRR je omezená, odhaduje se na cca 10^3 „molekulárních vzorců“, zatímco adaptivní imunitní systém je schopen odlišit (TCR, BCR lymfocytů) více než 10^{7-8} epitopů antigenů.

Kromě součástí mikroorganismů poznává vrozený imunitní systém také alterované buňky hostitele (prostřednictvím např. heat shock proteinů, membránových fosfolipidů, MHC).

Receptory buněk přirozené imunity

Tři funkce:

- Receptory pro fagocytózu stimulují pohlcení Ag.
- Chemotaktické receptory zajišťují postup fagocytujících buněk do místa zánětu.
- Stimulují produkci efektorových molekul a cytokinů, které pomáhají rozvoji přirozené imunitní odpovědi a následně i adaptivní imunitní odpovědi.

PRR- Pattern Recognition Receptors

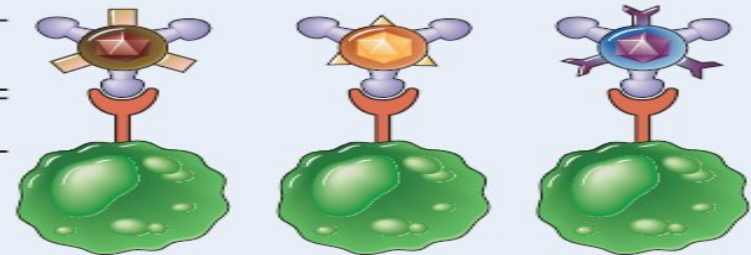
Innate Immunity

Specificity

For structures shared by classes of microbes (pathogen-associated molecular patterns)

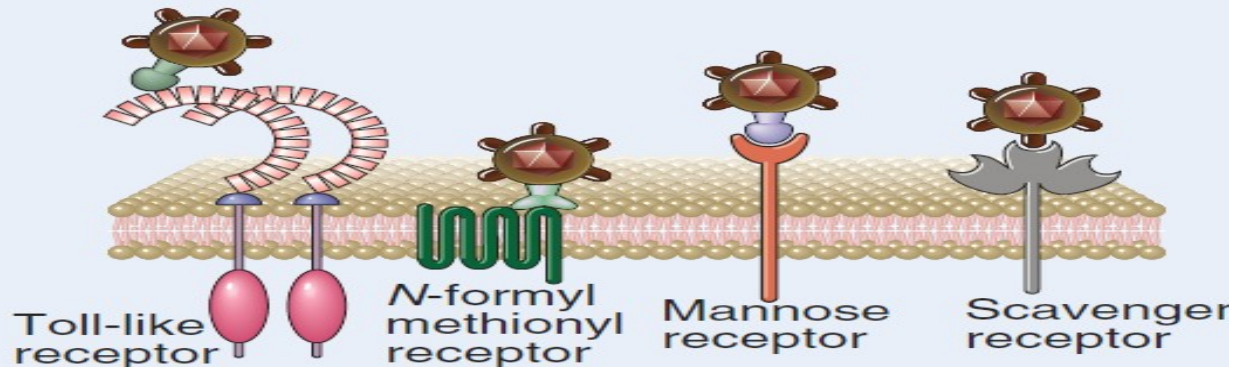
Different microbes

Identical mannose receptors

Receptors

Encoded in germline; limited diversity (pattern recognition receptors)

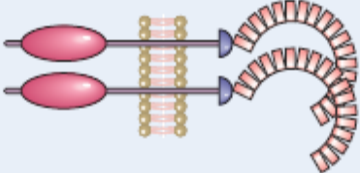

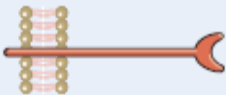
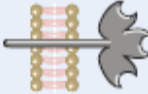

Distribution of receptors

Nonclonal: identical receptors on all cells of the same lineage

Discrimination of self and non-self

Yes; healthy host cells are not recognized or they may express molecules that prevent innate immune reactions

Cell associated PRR

Cell-Associated Pattern Recognition Receptors	Location	Specific Examples	PAMP/DAMP Ligands
<p>Toll-like receptors (TLRs)</p> 	Plasma membrane and endosomal membranes of dendritic cells, phagocytes, B cells endothelial cells, and many other cell types	TLRs 1-9	Various microbial molecules including bacterial LPS and peptidoglycans, viral nucleic acids
<p>NOD-like receptors (NLRs)</p> 	Cytoplasm of phagocytes epithelial cells, and other cells	NOD1/2 NALP family (inflammasomes)	Bacterial cell wall peptidoglycans Flagellin, muramyl dipeptide, LPS; urate crystals; products of damaged cells
<p>RIG-like receptors (RLRs)</p> 	Cytoplasm of phagocytes and other cells	RIG-1, MDA-5	Viral RNA
<p>C-type lectin-like receptors</p> 	Plasma membranes of phagocytes	Mannose receptor Dectin	Microbial surface carbohydrates with terminal mannose and fructose Glucans present in fungal cell walls
<p>Scavenger receptors</p> 	Plasma membranes of phagocytes	CD36	Microbial diacylglycerides
<p><i>N</i>-Formyl met-leu-phe receptors</p> 	Plasma membranes of phagocytes	FPR and FPRL1	Peptides containing <i>N</i> -formylmethionyl residues

PRR- Pattern Recognition Receptors

- TLR (Toll-like receptor): TLR1 -11
  - v buněčné membráně (např. TLR2, 4)
  - v endosomech (TLR3, 7, 9)
- RLR (RIG-I-like receptor):
  - intracelulární (reakce s viry, tvorba IFN α)
- NLR (Nod-like receptors): např. NOD2, NALP3
  - v cytoplasmě, složky inflamasomů
- CLR (C-type lectin receptor)
  - poznávají nekrotické buňky, manosové zbytky

Vrozená imunita

Humorální složky:

Mikrobicidní faktory (lysozym, defensiny, katherlicidiny a další)

Histamin, eikosanoidy

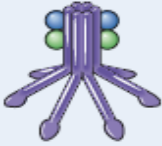

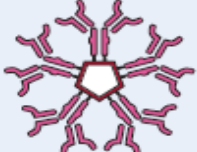
Komplementový systém

Pentraxiny (CRP, SAP, PTX3)

Kollektiny (MBL, SP-A, SP-B), Fikoliny

Cytokiny (Interferony α , β , γ , TNF α , IL-1, IL-6, chemokiny)

Solubilní PRR

Soluble Recognition Molecules	Location	Specific Examples	PAMP Ligands
Pentraxins 	Plasma	C-reactive protein	Microbial phosphorylcholine and phosphatidylethanolamine
Collectins 	Plasma Alveoli	Mannose-binding lectin Surfactant proteins SP-A and SP-D	Carbohydrates with terminal mannose and fructose Various microbial structures
Ficolins 	Plasma	Ficolin	<i>N</i> -Acetylglucosamine and lipoteichoic acid components of the cell walls of gram-positive bacteria
Complement 	Plasma	C3	Microbial surfaces
Natural antibodies 	Plasma	IgM	Phosphorylcholine on bacterial membranes and apoptotic cell membranes

Vrozená imunita

Humorální složky:

Pentraxiny (CRP, SAP – sérový amyloid P, PTX3)

CRP a SAP – produkovány buňkami jater.

PTX3 - produkován dendritickými buňkami, makrofágy a endotelem v odpovědi na vazbu na TLR a cytokiny.

CRP a SAP - se váží na různá místa buněčných stěn bakterií plísňí a apoptotických buněk obsahujících fosfatidylcholin a fosfatidylmetanolamin.

PTX – vazba na vybrané typy gram-positivních i negativních bakterií, viry a plísně, apoptotické buňky.

Všechny tři aktivují komplement vazbou na složku C1q.

Vrozená imunita

Humorální složky:

Kolektiny (MBL, SP-A, SP-D)

MBL = Mannose Binding Lectin - vazba manozových zbytků ve stěnách bakterií.

SP-A, SP-D = Surfactant protein A, Surfactant protein D – opsoniny, nacházejí se v plicních sklípcích.

Funkce – inhibice růstu bakterií, spolupráce s alveolárními makrofágy.

Fikoliny – N-acetylglukosoamin a lipoteichová kyselina – součást buněčné stěny grampozitivních bakterií

Cytokiny (Interferony α , β , γ , TNF- α , IL-1, IL-6, chemokiny)

Molekuly buněčných interakcí

Cytokiny

Interleukiny (IL-1 – IL-35), IFN, TNF, TGF, CSF

Chemokiny (C, CC, CXC, CX3C)

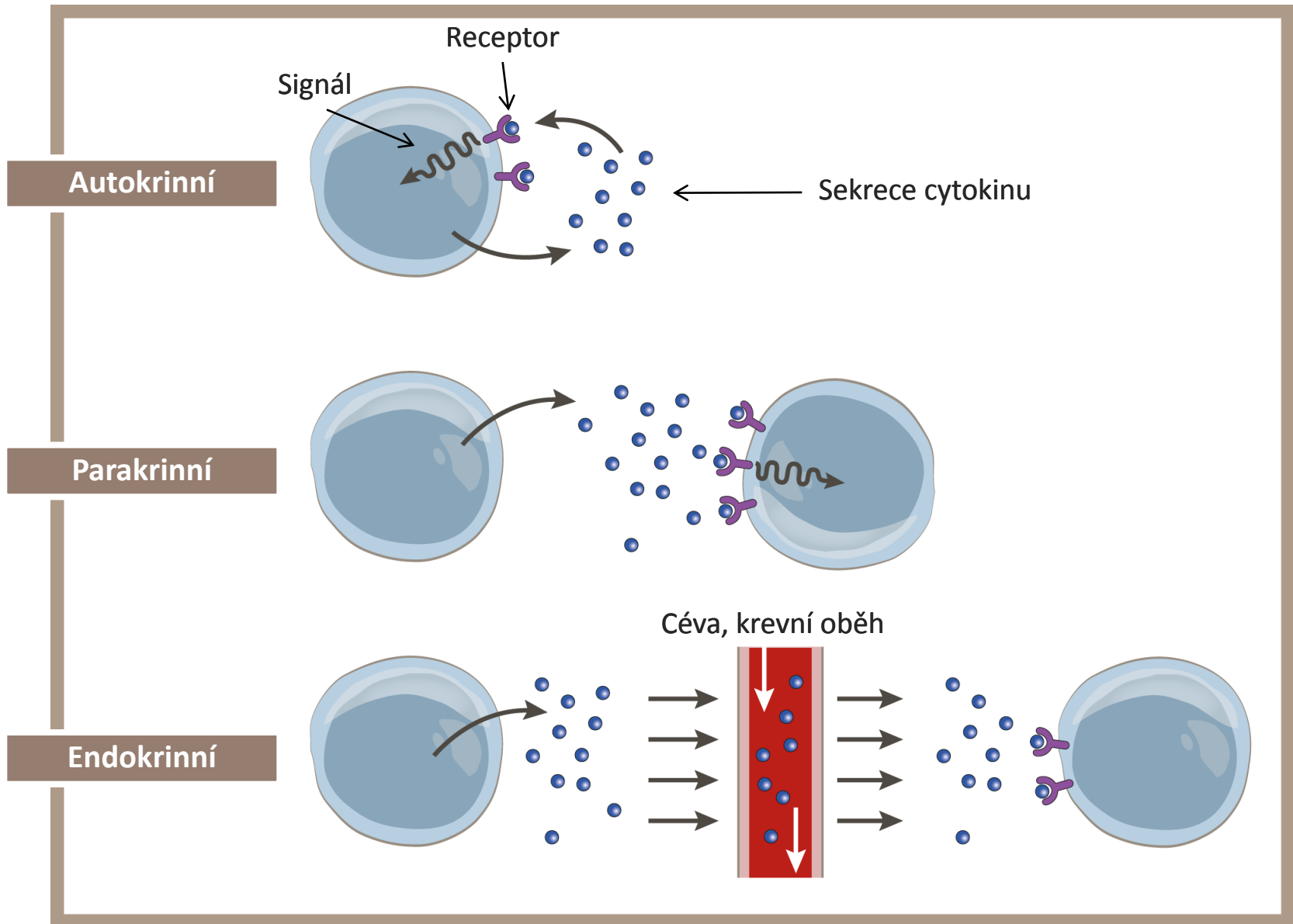
Adhezivní molekuly: integriny, selektiny,
adresiny

Cytokiny

- Hlavní regulátory imunitního systému, působící na krátkou vzdálenost prostřednictvím vazby na specifické receptory na povrchu buněk.
- Jsou produkovány buňkami imunitního systému, mají krátký biologický poločas.
- Účinek – autokrinní, parakrinní, endokrinní.

Schéma typů působení cytokinů na druhé buňky

Cytokiny

- Hlavním producentem je určitá skupina buněk x mohou však být produkovány různými buňkami.
- Vytvářejí funkční cytokinovou síť.
- Jeden cytokin má často stimulační i tlumivý efekt.
- Působí na více oblastí, vlastností – tzv. pleiotropní efekt .

Funkce cytokinů

Stimulační:

- Stimulace T- lymfocytů: IL-2
- Stimulace B-lymfocytů, produkce protilátek: IL-4, IL-5, IL-10, IL-21
- Stimulace makrofágů: IFN-g
- Stimulace granulocytů: IL-8, chemokiny
- Proliferace progenitorových buněk

Prozánětlivé: IL-1, IL-6, IL-18, TNF- α

Regulační: IL-10, IL-13, TGF- β

Cytokiny

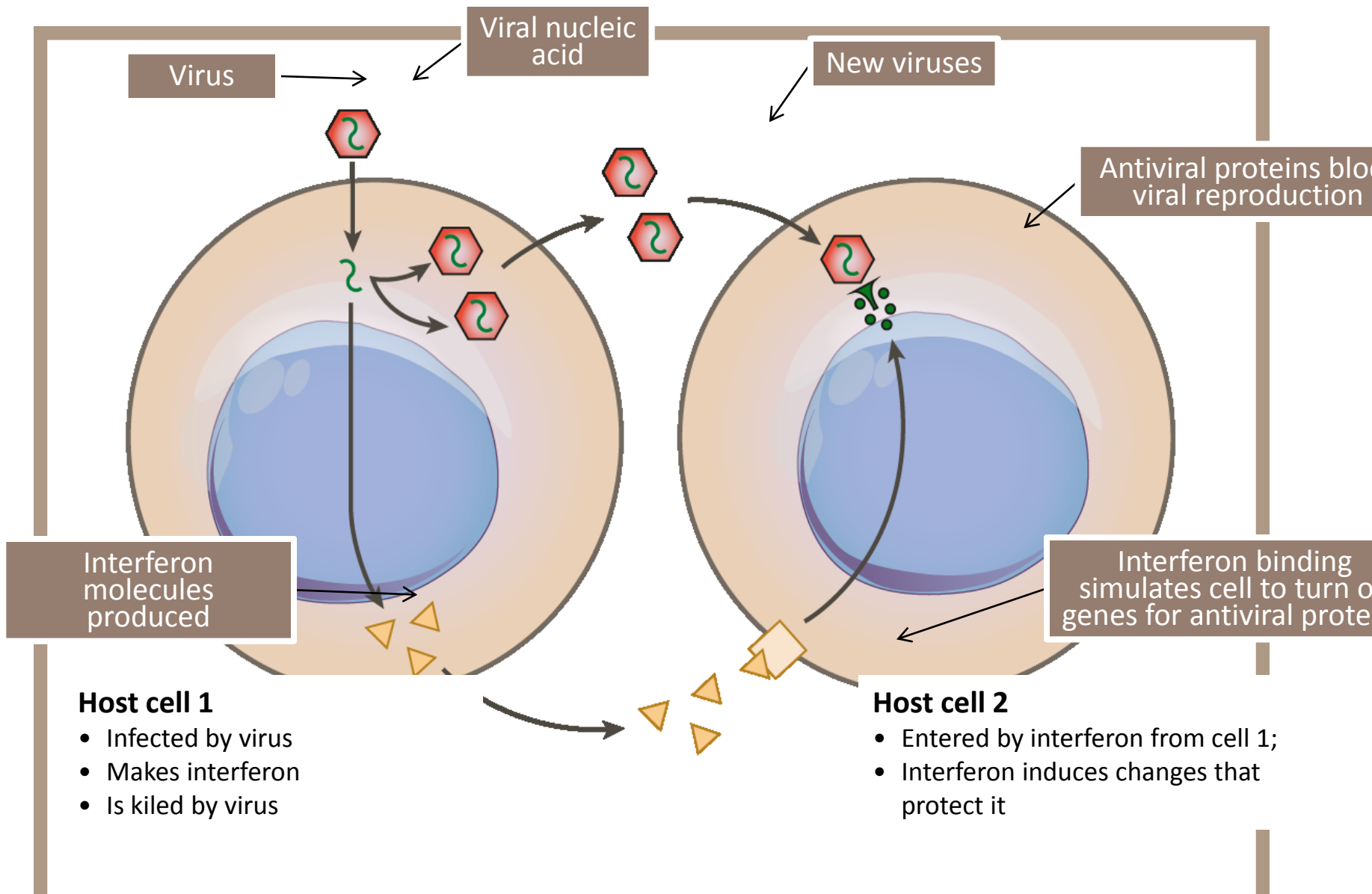
- Uplatňují se v patogenezi:
  - atopických chorob (IL-4, IL-13 – stimulace tvorby IgE)
  - zánětlivé choroby (TNF- α)
  - imunodeficity (defekt produkce IFN- γ , IL-12)
- Ale lze je využít i terapeuticky
  - protinádorová léčba (IL-2, IFN- α)
  - léčba sklerózy multiplex (IFN- β)
  - léčba některých imunodeficitů (IFN- γ)

Interferony

Typ I: IFN- α , IFN- β : jsou produkovány některými buňkami infikovanými viry (hlavně fibroblasty, makrofágy). V cílové buňce inhibují virovou replikaci.

Typ II „Imunní“: IFN- γ : produkován aktivovanými T_H1 buňkami, způsobuje aktivaci makrofágů.

Mechanismus účinku interferonu (IFN)

Komplementový systém

- Soustava 30 proteinů nacházejících se v tělních tekutinách nebo jsou vyjádřeny na povrchu buněk.
- Nejdůležitější humorální součást imunity.
- Podílí se na identifikaci nebezpečných vzorů mikroorganismů.
- Na některé z nich se vážou složky komplementu.
- Označené mikroby jsou pak identifikovány povrchovými receptory buněk imunitního systému, např. fagocyty.
- Plně aktivovaný komplement je schopen usmrcovat především Gram-negativní bakterie, neutralizovat viry a opsonizovat.
- Vztah k zánětu

Komplementový systém

- Soustava asi 30 sérových a membránových proteinů, některé z nich jsou latentní enzymy.
- Po zakotvení některých složek na povrchu buňky dochází ke štěpení navázaných složek a získání enzymatické aktivity – konvertázy.
- Kaskádovitě štěpí další složky a posouvají reakci k vytvoření membranolýtického komplexu.
- Odštěpené části složek, které nemají enzymatickou aktivitu, slouží především k opsonizaci.
- Hlavní složky 9 sérových proteinů C1-C9.
- C3 ústřední složka, C3b vazba na mikrobiální povrch.
- Terminální produkt komplementové kaskády C5b, C6, C7, C8 a C9 (MAC membrane attack complex).

Komplementový systém - funkce

- Proteolytickým štěpením dochází k aktivaci komplementové kaskády – vznik molekul s různými biologickými účinky:
- Označení nebezpečných vzorů mikroorganismů - opsonizace (C3b, C4b)
- Chemotaxe (C3a, C5a, komplex C567)
- Tvorba anafylatoxinů (C3a, C4a, C5a)
- Osmotická lýza (komplex C5b-C9)

Aktivace komplementového systému

- Do úrovně složky C5b probíhá cestou enzymatické kaskády.
- Od aktivované složky C5b dochází k neenzymatickému sestavení komplexu napadajícího membránu - MAC = Membrane Attact Complex.
- Výsledkem je lýza buňky.

Aktivace aneb cesty komplementového systému

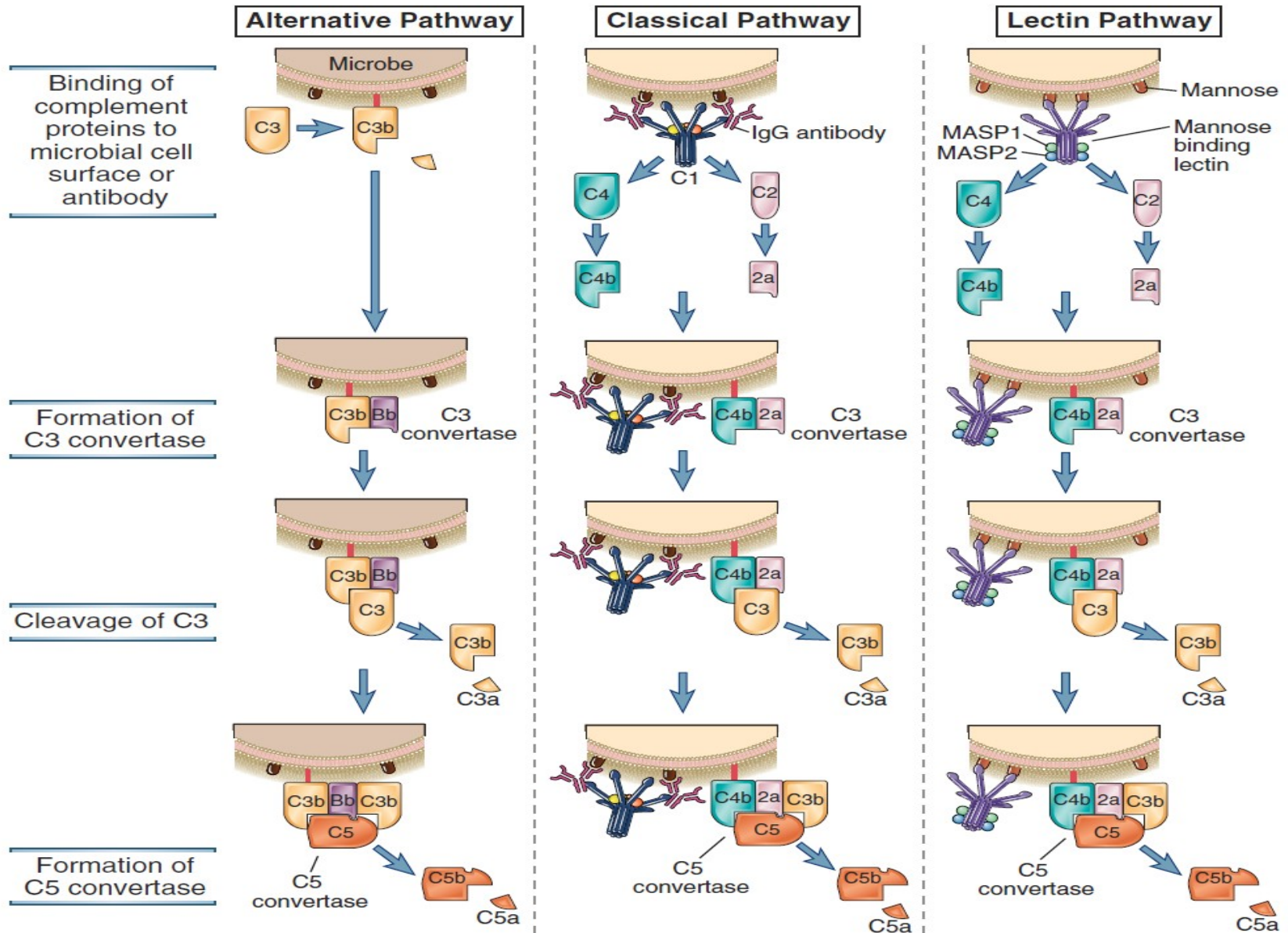
Klasická - spouštěna vazbou C1q na Fc úsek molekuly IgG nebo IgM, nebo C-reaktivní protein.

Alternativní - spouštěna bakteriálními produkty nebo jako následek spontánní hydrolýzy C3 složky komplementu regulačními faktory I a H.

Lektinová - na C1q a na protilátce nezávislá, spouštěna vazbou MBL-mannan.

Různorodost aktivačních drah je výsledkem evolučního procesu. Zajištění obranného potenciálu komplementového systému na přítomnost biologicky rozmanitých mikroorganismů.

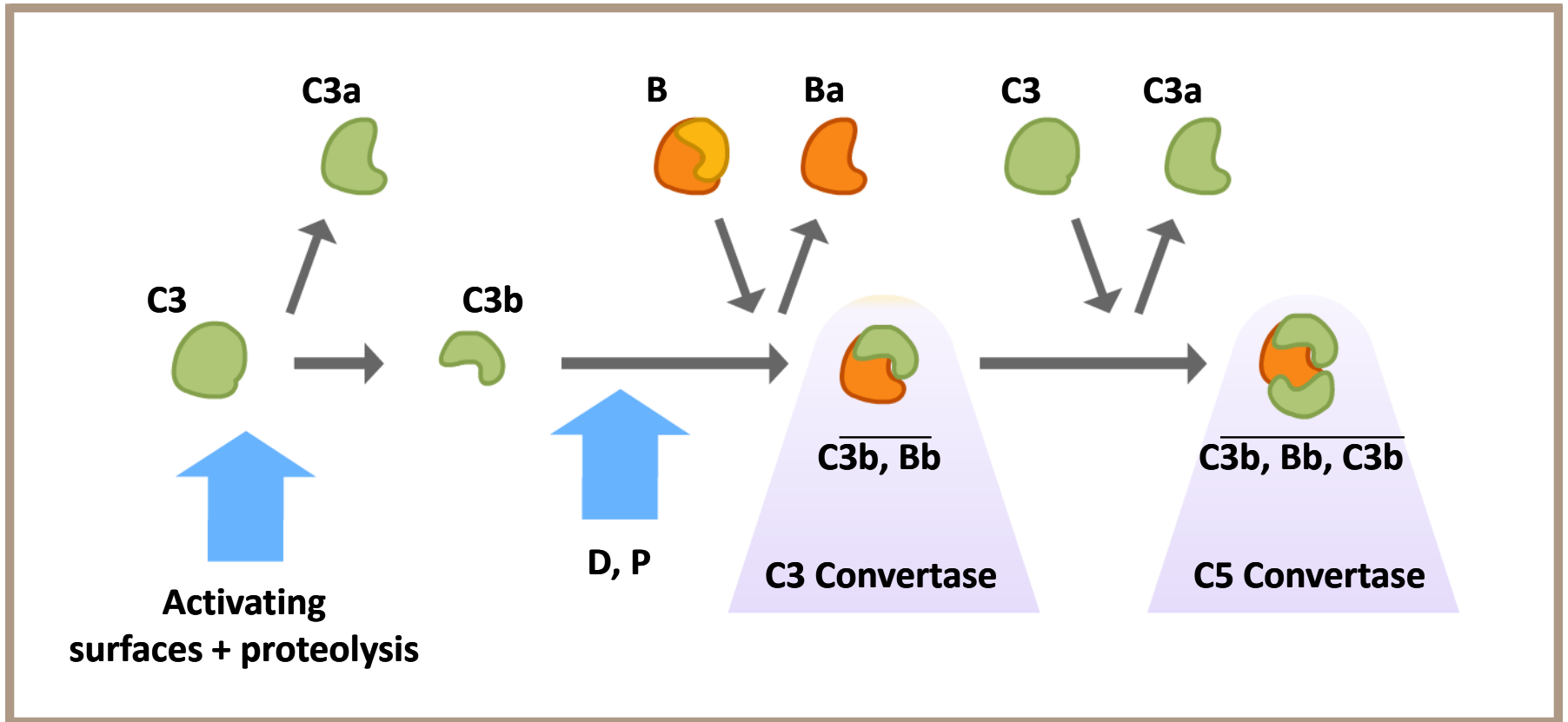
Aktivace komplementového systému

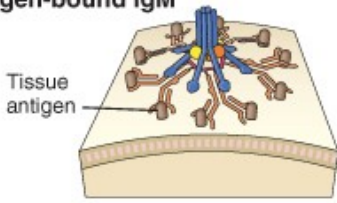

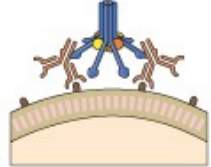
Alternativní dráha KS

- Fylogeneticky nejstarší
- Aktivována složka B komplementu
- Aktivace na základě přítomnosti molekul na povrchu mikroorganismu
  - Lipopolysacharid G- bakterií
  - Buněčná stěna některých bakterií
  - Buněčná stěna kvasinek (zymozan)
  - Agregovaný IgA
- Stabilizace komplexu se účastní složky D a P (properdin)
- Vzniká alternativní C3 konvertáza (C3bBb)

Aktivace alternativní dráhy komplementového systému

Klasická dráha aktivace komplementu

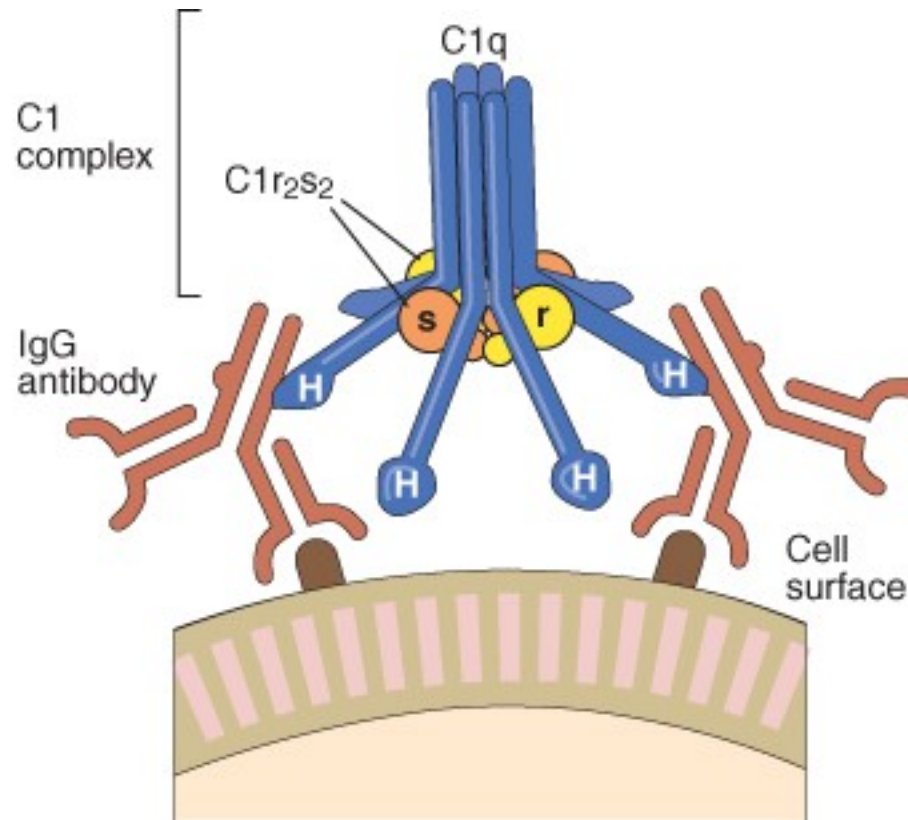
		Complement activation
(A) Soluble IgM (inaccessible Fc)		No
(B) Antigen-bound IgM		Yes
(C) Soluble IgG (Fc portions not adjacent)		No
(D) Antigen-bound IgG		Yes

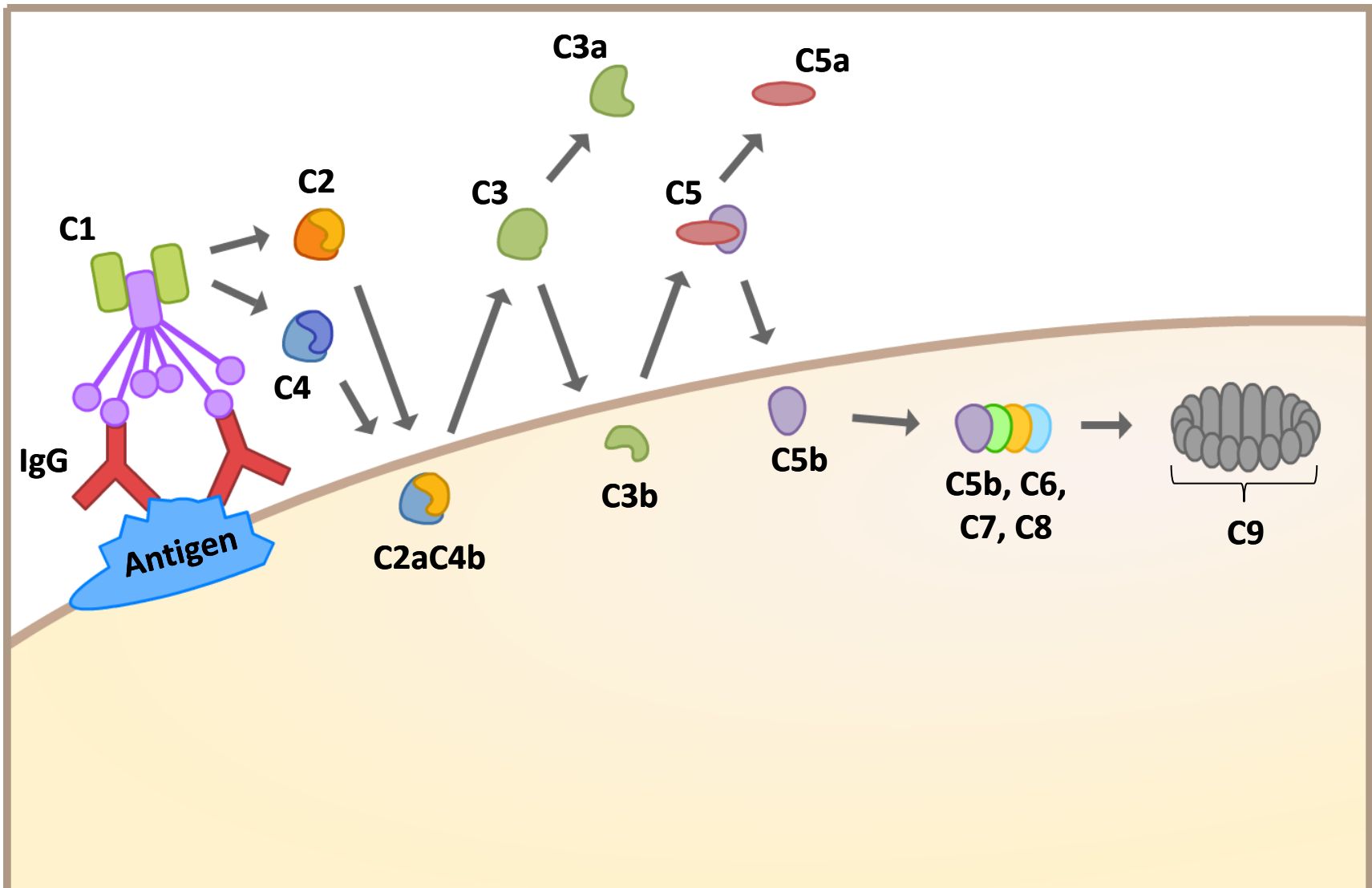
Klasická dráha komplementového systému

- Fylogeneticky nejmladší – závislá na působení protilátek
- Zahrnuje působení složek C1, C2, C4
- Vazba C1q části molekuly na Fc řetězec protilátek
- Na podjednotku C1q jsou navázány C1s a C1r, které se po vazbě C1q na molekulu protilátky aktivují
- C1r štěpí C1s, a tato pak štěpí složky C2 a C4

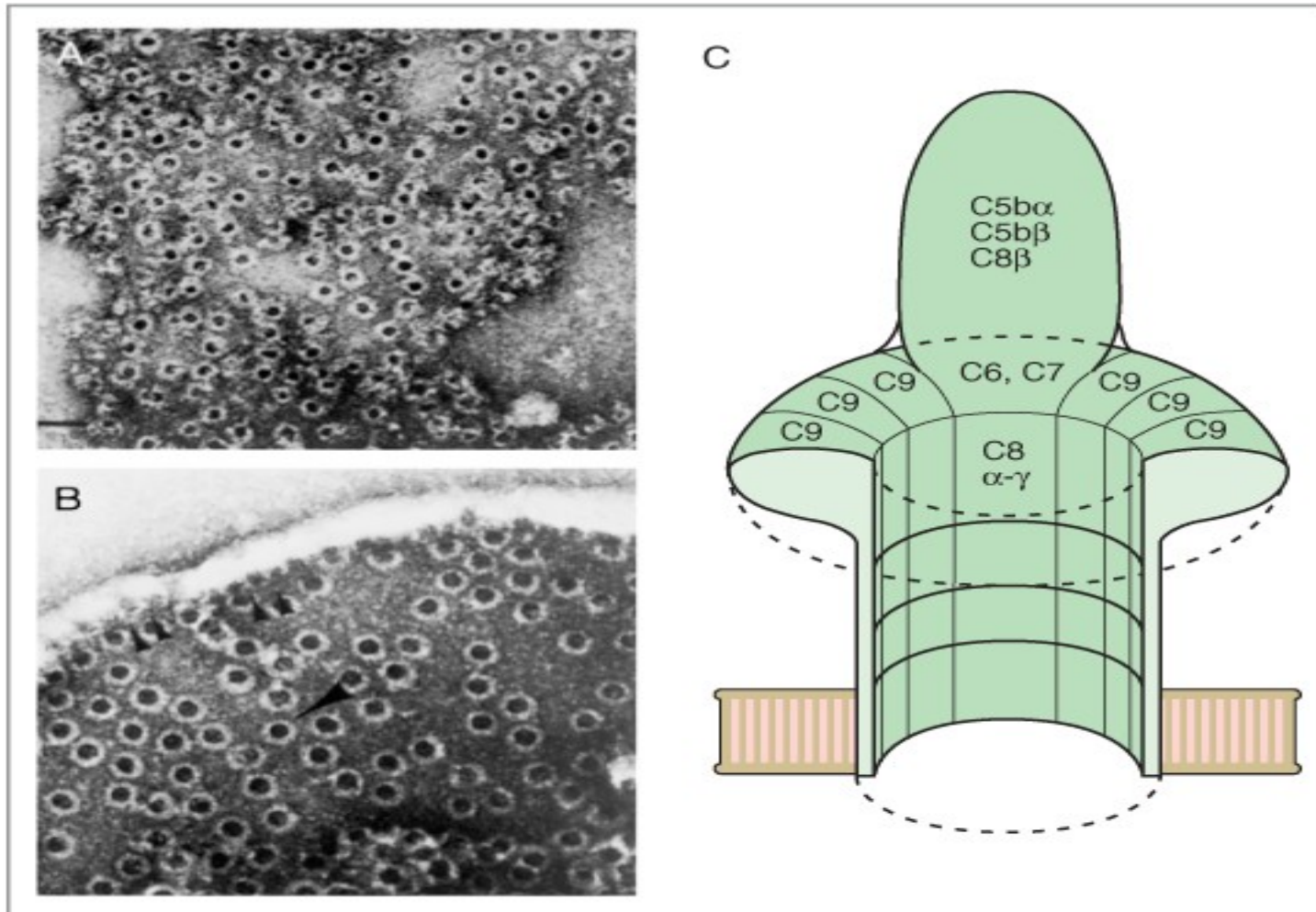
Jednotka C1

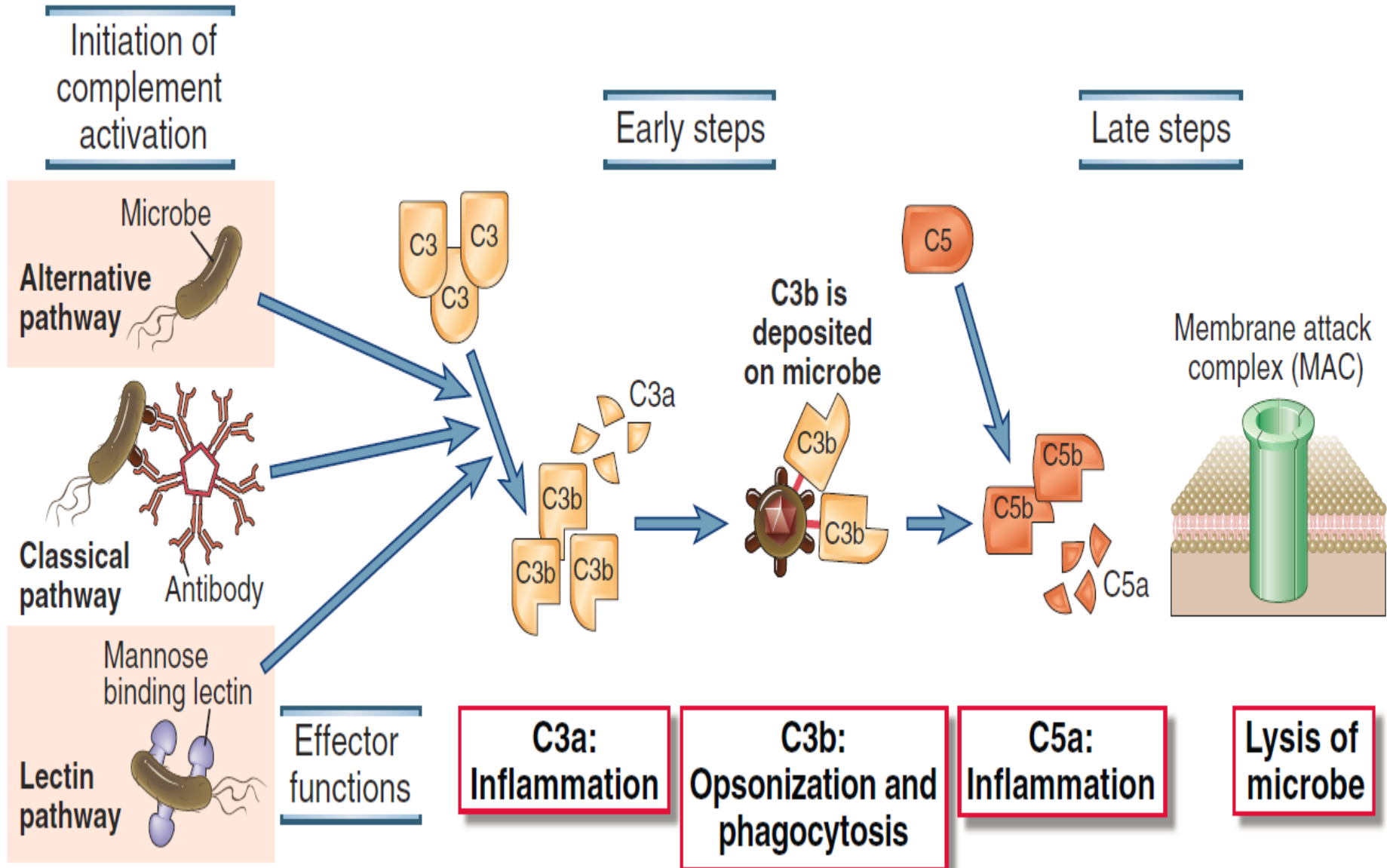
Aktivace klasické cesty komplementového systému

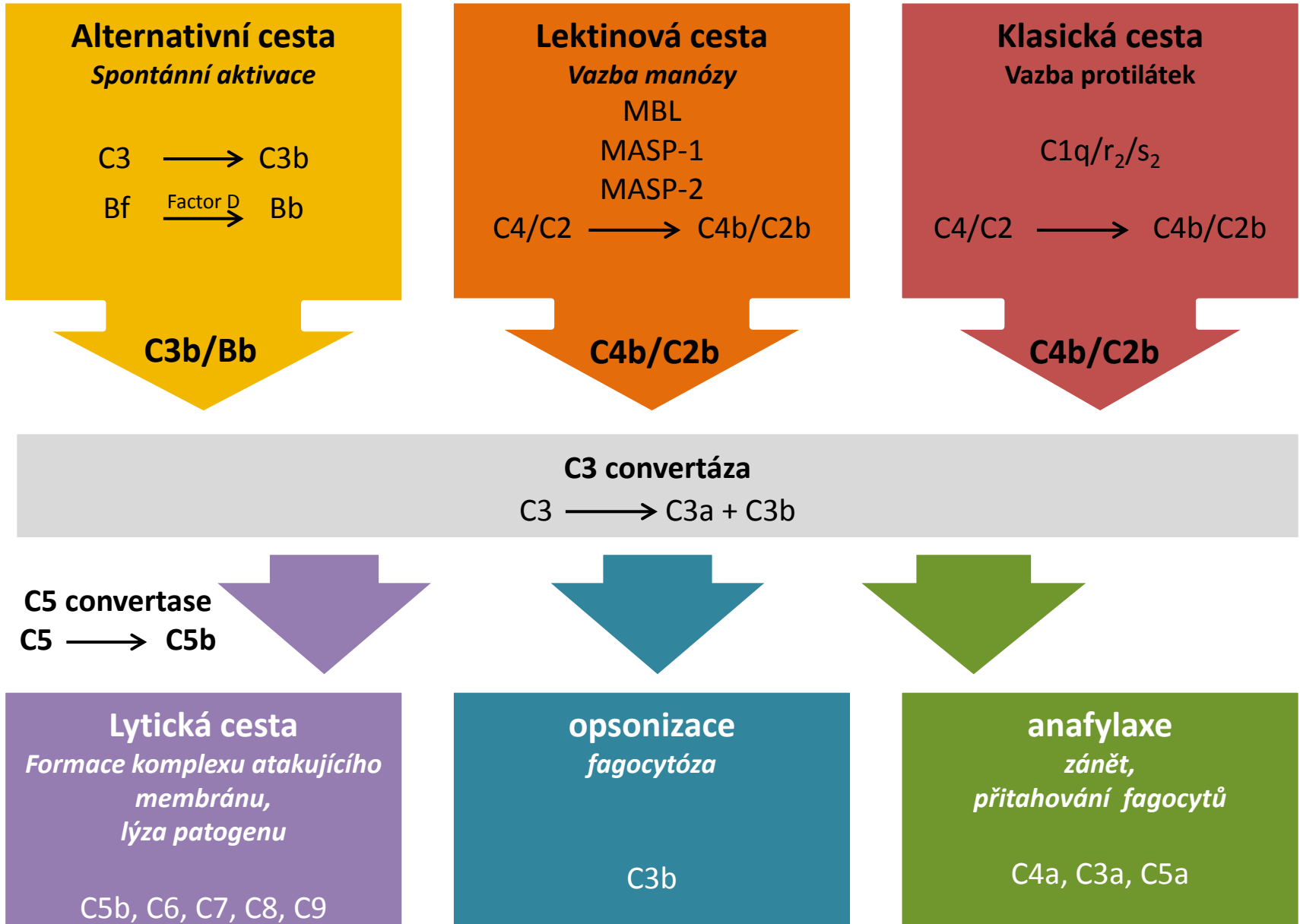
Membranolytický komplex

Aktivace komplementového systému

Komplementový systém

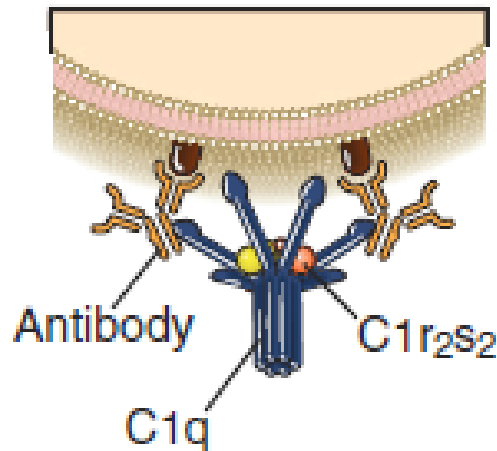
Biologicky aktivní produkty aktivace C

- C2b, C2a
- C3a, C3b
- C4a, C4b
- C5a, C5b
- C5b679(n)
- Ba, Bb

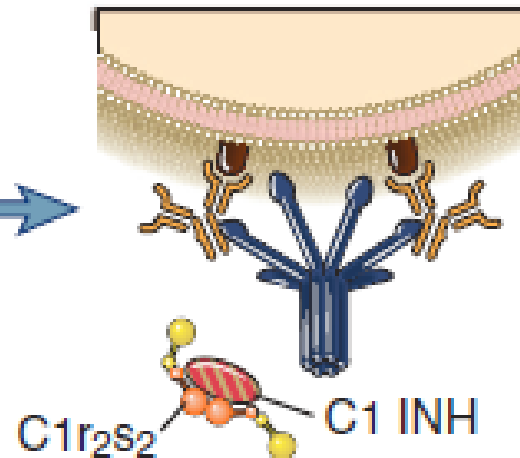
adhese, chemotaxe, aktivace buněk, lýza buněk,
odstraňování imunokomplexů a buněčných odpadů,
modulace aktivity APC, B - i T-lymfocytů

Funkce C1-INH

C1q binds to antigen-complexed antibodies, resulting in activation of C1r₂s₂

C1 INH prevents C1r₂s₂ from becoming proteolytically active

Základní indikace vyšetření složek komplementového systému

Podezření na deficit některé složky aktivačních drah:

- Funkční vyšetření klasické (CH 50) nebo alternativní (AH 50) dráhy
- V případě patologického nálezu vyšetření hladiny jednotlivých složek komplementu.

Monitorování zánětlivého procesu:

- Složky komplementu se chovají jako proteiny akutní fáze.
- Při silné aktivaci komplementu při imunokomplexových chorobách ale dochází k výrazné konzumpci.

Podezření na poruchu regulačních složek komplementové kaskády (hereditární angioedém):

- Vyšetření C1 INH a hladiny složek C3 a C4.

Imunochemické vyšetření jednotlivých složek komplementového systému

- **C3** (0,7 – 1,5 g/L)
- **C4** (0,1 – 0,4 g/L)
- **C1-INH** (210-390 mg/L); + funkční test
- **C1q** (100-250 mg/L), **C2** (10 – 30 mg/L), **C5** (80 – 170 mg/L)
- **MBL** (0,3 – 3,5 mg/L)

Lektin vázající manózu (MBL)

- Po vazbě na manózové zbytky na povrchu bakterií aktivuje C2 a C4.
- Asi u 25% populace lze prokázat heterozygótní deficit.
- Deficit MBL je asociován s vyšší frekvencí banálních infekcí a komplikací při cytostatické léčbě.

Deficience komplementového systému

- C1-C4 : častý vývoj systémových imunokomplexových chorob (SLE-like), náchylnost k pyogenním infekcím.
- C3-C9: zejména náchylnost k pyogenním infekcím. U deficitu C9 jsou typické opakované meningokové meningitidy.
- C1 INH: hereditární angioedém.

Funkční vyšetření klasické dráhy

Hemolytický test CH50

!Odběr sražené krve do skleněné zkumavky, nutno zpracovat do 1 hodiny!

- erythrocyty po inkubaci s protilátkami (amboceptorem) vytvoří komplex antigen – protilátka
- přidání vyšetřovaného séra (obsahuje komplement)
- lýza erythrocytů se projeví uvolněním hemoglobinu; detegujeme spektrofotometricky

Hereditární angioedém

- Způsoben deficitem C1 INH, dominantně dědičný.
- Při traumatech, stomatologických výkonech, infekcích, menstruaci dochází k nekontrolované aktivaci komplementového systému.
- Vazoaktivní peptidy způsobují zvýšenou vaskulární permeabilitu se vznikem edémem; terčem terapie může být bradykinin.
- Klinické příznaky- nesvědivé kožní otoky, dechové obtíže, průjmy, křeče v břiše.

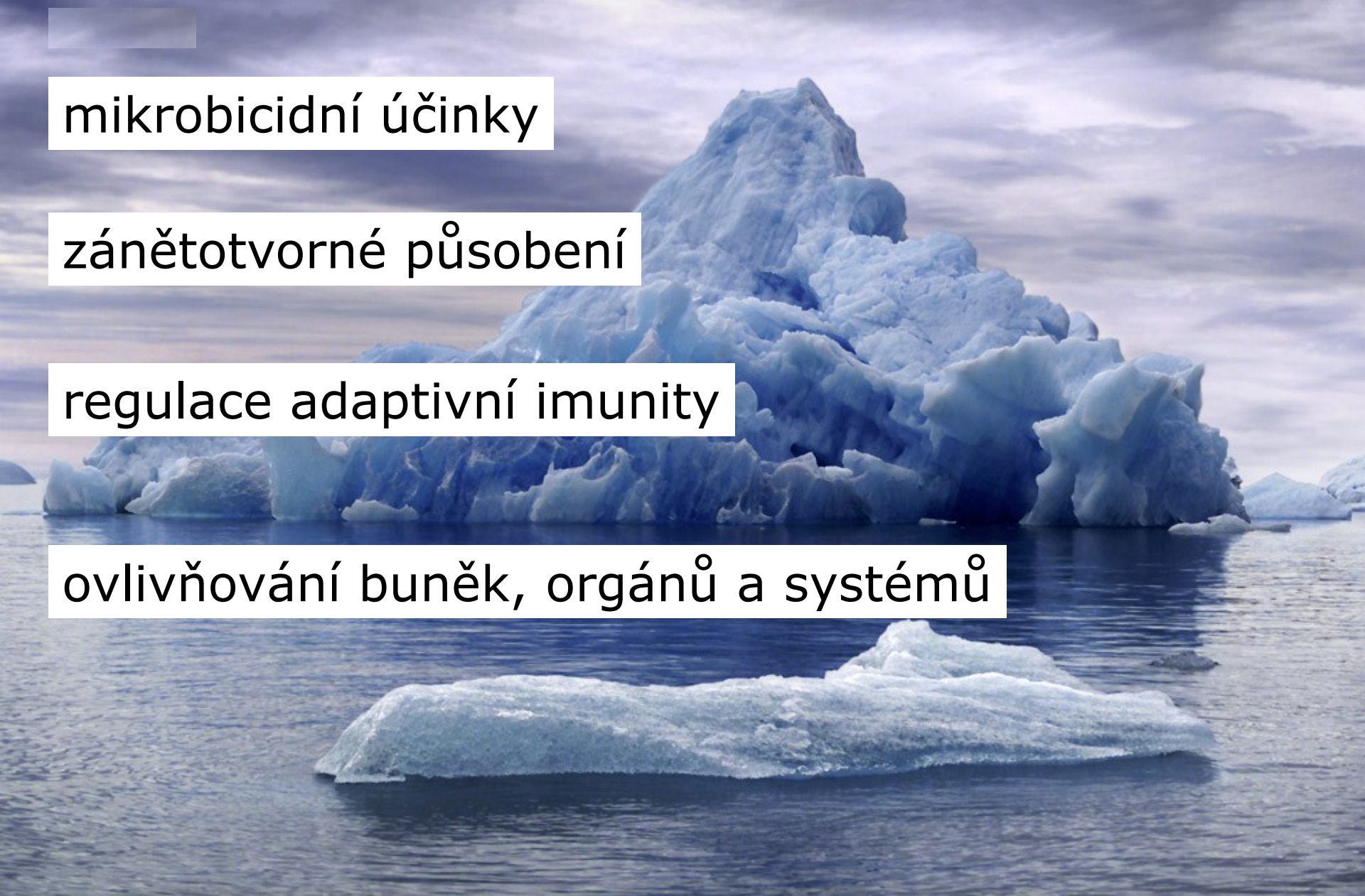
Komplementový systém je pilířem imunity

mikrobicidní účinky

zánětotvorné působení

regulace adaptivní imunity

ovlivňování buněk, orgánů a systémů

Vrozená imunita

Celulární složky

Epitelové a endotelové buňky, erytrocyty, destičky

Mastocyty, eosinofily, basofily

NK buňky (natural killer cells)

Profesionální fagocyty (neutrofilní leukocyty – „mikrofágy“,
mononukleární fagocyty – „makrofágy“)

Dendritické buňky (buňky prezentující antigeny)

Celulární složky vrozené imunity

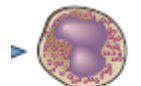
Erythrocyte

Neutralizace chemokinů, odstraňování komplexů Ag-Ab, zpomalení pohybu leukocytů v kapilárách zvyšují adhezi na endotel, krevní skupiny, Rh- faktor

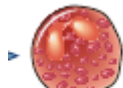
Platelet

Obsahují denzní tělíska (ADP, serotonin, histamin) a alfa granule (cytokinů, chemokinů, růst.faktorů) - modulace zánětové odpovědi

Basophil

Krátce žijící buňky, v cytoplasmě četná granula obsahující histamin, proteoglykany, interleukiny (IL-4, IL-13) – časná fáze zánětové reakce, Váží IgE – degranulace - rozvoj zánětu

Eosinophil

Krátce žijící buňky 10-20h – v periferní krvi, delší životnost v tkáních - sliznice dýchacího, trávicího a močopohlavního ústrojí; Receptory pro Ig, chemokiny, cytokiny složky komplementu... v cytoplasmě četná granula obsahující kationické proteiny (ECP), cytokiny (IL-3,IL-5, TNF-alfa...) chemokiny, úloha v časně fázi zánětu

Mastocyty

- Lokalizovány perivaskulárně a v blízkosti neuronů.
- Dlouhožijící buňky
- Jsou aktivovány IgE a antigeny, imunokomplexy, cytokiny, anafylatoxiny, hormony, neurotransmitery.
- Sekretují řadu vasodilatačních a prozánětlivých mediátorů – preformovaných (histamin, kininy, proteasy) i nově syntetizovaných (leukotrieny, prostaglandiny, NO, cytokiny –zejm. TNFa).
- Důsledek – akumulace buněk přirozené imunity (neutrofily, eosinofily, monocyty-makrofágy a lymfocyty).
- Účast v reparačních procesech

Jsou jednou z nejvýznamnějších součástí vrozených obranných imunitních mechanismů.

Profesionální fagocyty

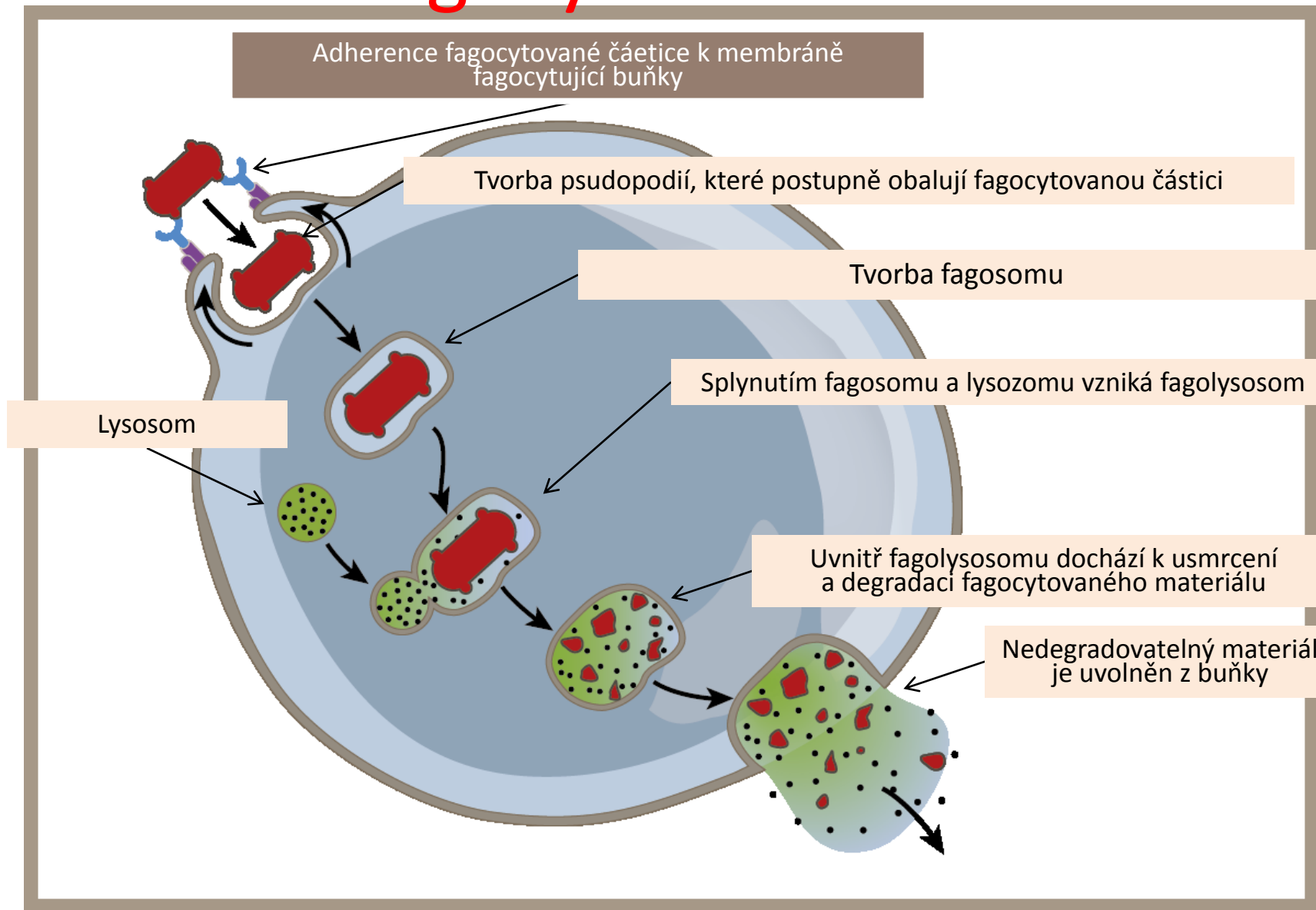
Polymorfonukleární leukocyty
(neutrofilní granulocyty)
„mikrofágy“ (I. Mečnikov)

Mononukleární fagocyty
(v krvi i ve tkáních)
„makrofágy“ (I. Mečnikov)

Fagocytóza

- Neutrofilní granulocyty a eosinofilní granulocyty
- Monocyty a makrofágy
- Fyziologická funkce:
  1. pohlcení - ingesce
  2. nitrobuněčné zabití - cidie
  3. odstranění - eliminace
- Antimikrobiální systémy:
  1. závislý na kyslíku
  2. nezávislý na kyslíku

Fagocytóza

Zabíjecí mechanismy fagocytujících buněk

1. závislý na kyslíku

Reaktivní metabolity kyslíku (H_2O_2 , HOCl^- , hydroxylový radikál, superoxidový aniont, singletový kyslík(O_2))

Reaktivní dusíkové metabolity (NO , NO_2)

Hydrolázy: proteázy, lipázy, DNAsy, RNAsy

2. nezávislý na kyslíku

Nízké pH

Lysozym

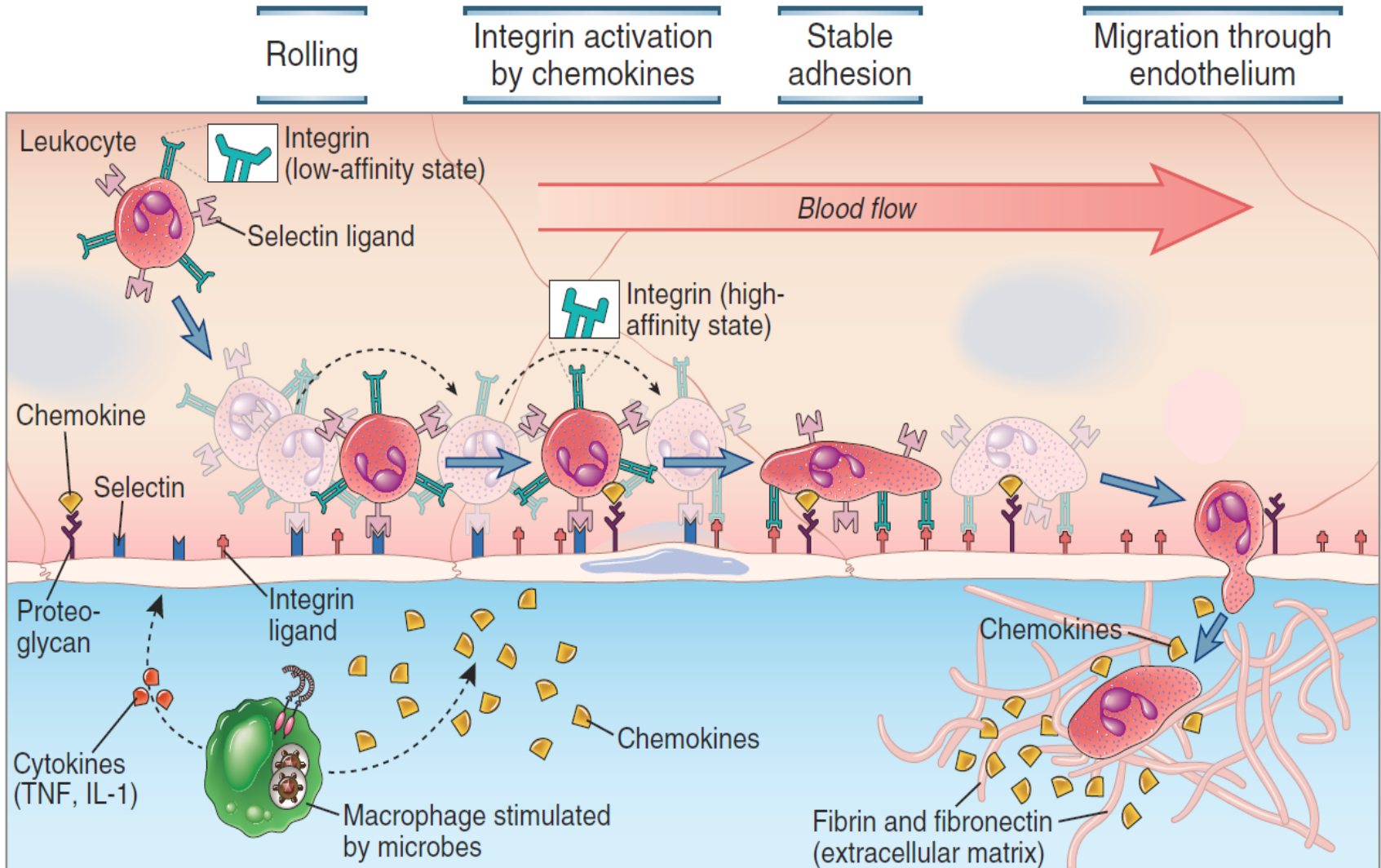
Lactoferin

Defenziny – antimikrobiální polypeptidy

Deficit leukocytárních integrinů (LAD-I)

- Příčinou syndromu je porucha syntézy CD18, nevytváří se komplex CD11/CD18 – integriny nutné k přechodu cév do místa zánětu.
- Opožděné odhojování pupečníku s omfalitidou.
- Abscesy s malou tvorbou hnisu.
- Často postižena periproktální oblast, objevují se gingivitidy, lymfadenitidy, kožní infekce.
- Porucha hojení ran.
- V krvi výrazná leukocytóza i mimo akutní infekci.

Cesta leukocytů do místa zánětu

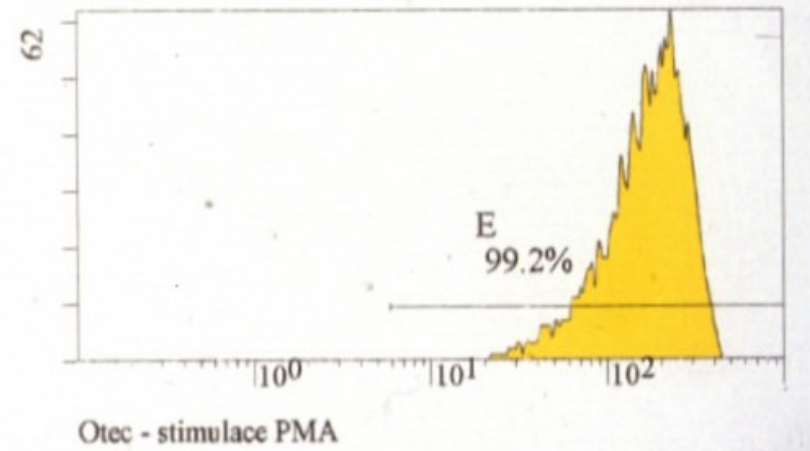
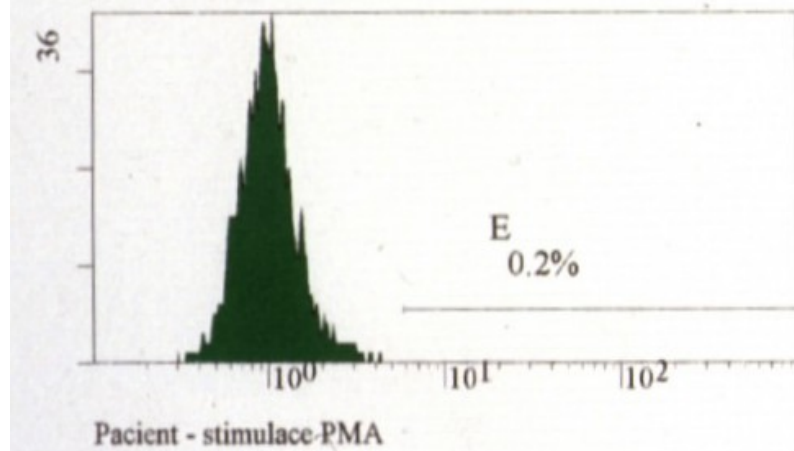
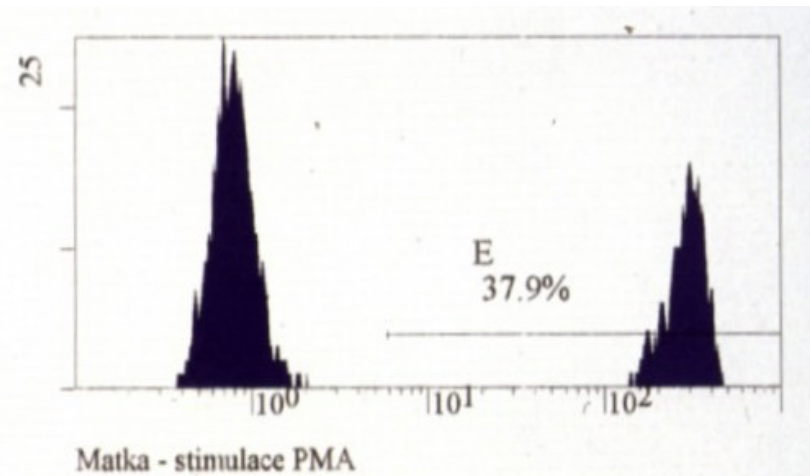
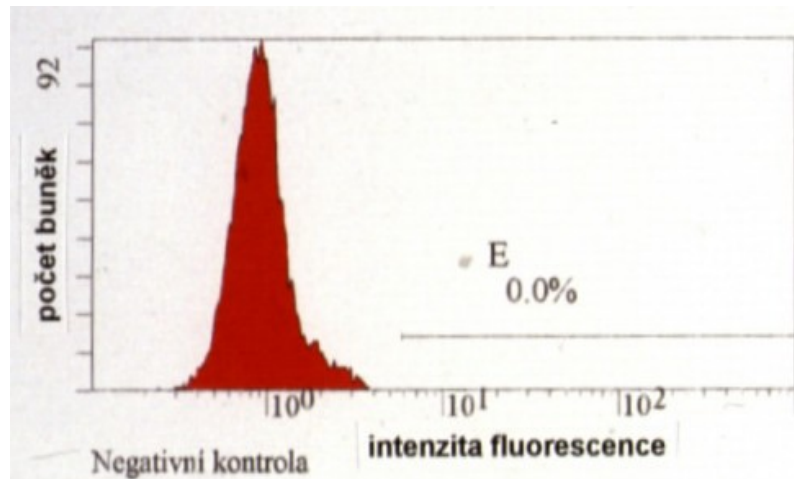

Chronická granulomatózní choroba

- Opakované abscesy nejčastěji postihující játra, periproktální oblast, plíce, objevují se hnisavé lymfadenitidy, osteomyelitidy.
- Granulomy mohou působit útlak, například žlučvodů.
- Většinou poměrně časný nástup obtíží, první příznaky se však vzácně mohou objevit i v dospělosti.
- Příčinou je porucha tvorby reaktivních metabolitů kyslíku.

Chronic Granulomatous Disease (X-linked)

Možnosti vyšetření fagocytárních funkcí

Chemotaxe: vyšetření chemotaxe pod agarózou

Ingesce: ingesce metakrylátových partikulí

Tvorba reaktivních metabolitů kyslíku:

NBT test, chemiluminiscence, redukce tetrahydroamidu.

Vyšetření exprese β 2-integrinů

Komplexní vyšetření: mikrobicidie

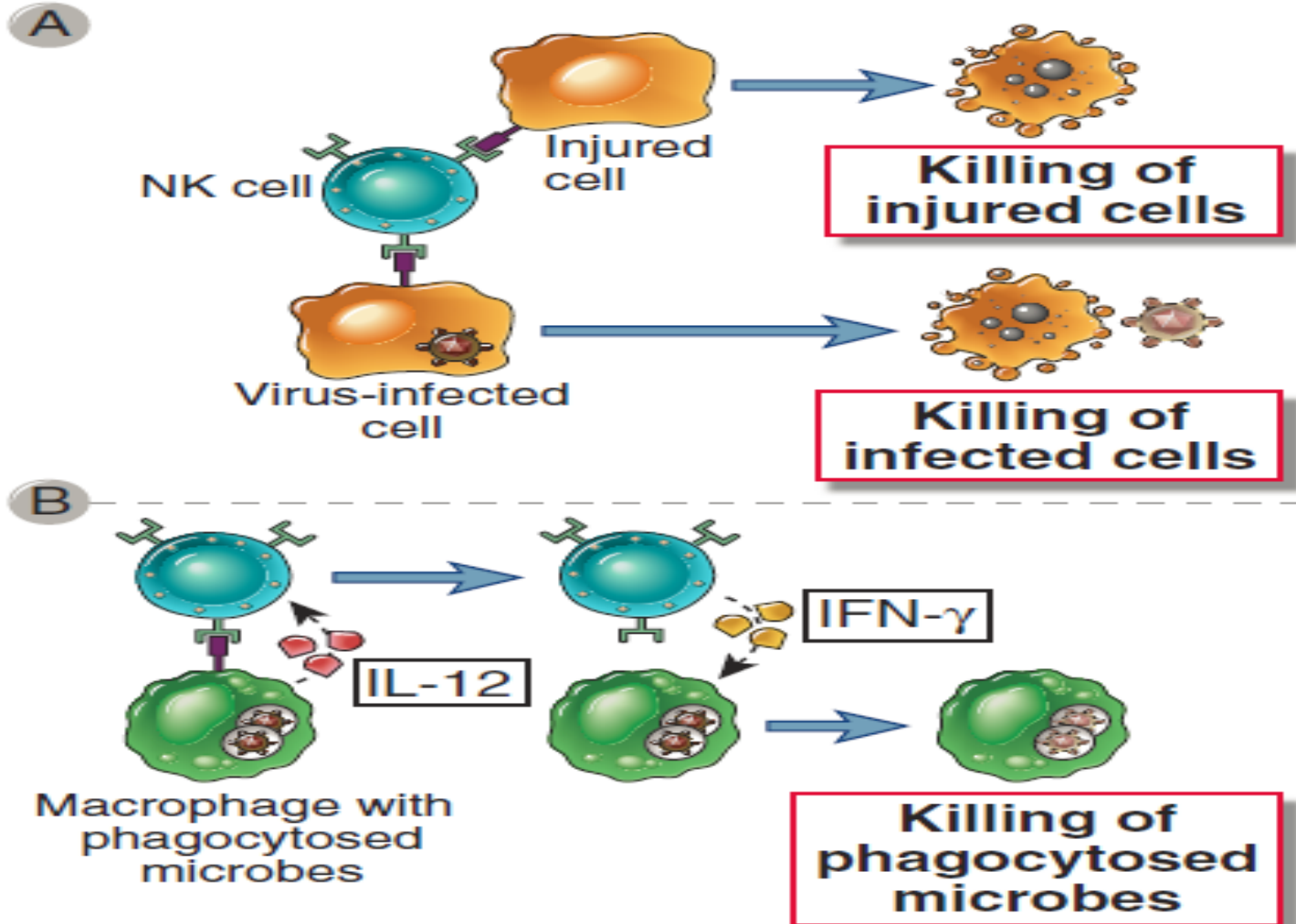
Indikace k vyšetření fagocytárních schopností granulocytů

- Především opakované hluboké abscesy, hnisavé lymfadenitidy, případně i první epizoda abscesu v neobvyklé lokalizaci (jaterní absces). Obtíže jsou vrozené, tj. objevují se obvykle od časného věku.
- Výskyt solitárních, granulomů v časném věku.
- Poruchy odhojování pupečníku spojené s poruchou hojení ran a výraznou leukocytózou (LAD syndrom).

NK (Natural Killer) buňky

- jsou morfologicky podobné lymfocytům („velké granulární lymfocyty“, LGL), nefagocytují, nemají adhezenční schopnosti
- specializují se na zabíjení abnormálních vlastních buněk organismu nápadných nízkou expresí MHC molekul (např. infikovaných viry, intracelulárními bakteriemi, nádorové buňky)
- cytotoxické nástroje NK buněk – perforin a granzym – podobně jako u CD8+ cytotoxických buněk
- jejich cytotoxická aktivita je jednak přirozená, jednak může být zprostředkována protilátkami vázanými na FcR III (CD16), ADCC
- ovlivňují vrozenou i adaptivní imunitu svými cytokiny, především IFN- γ a TNF- α

Funkce NK buněk

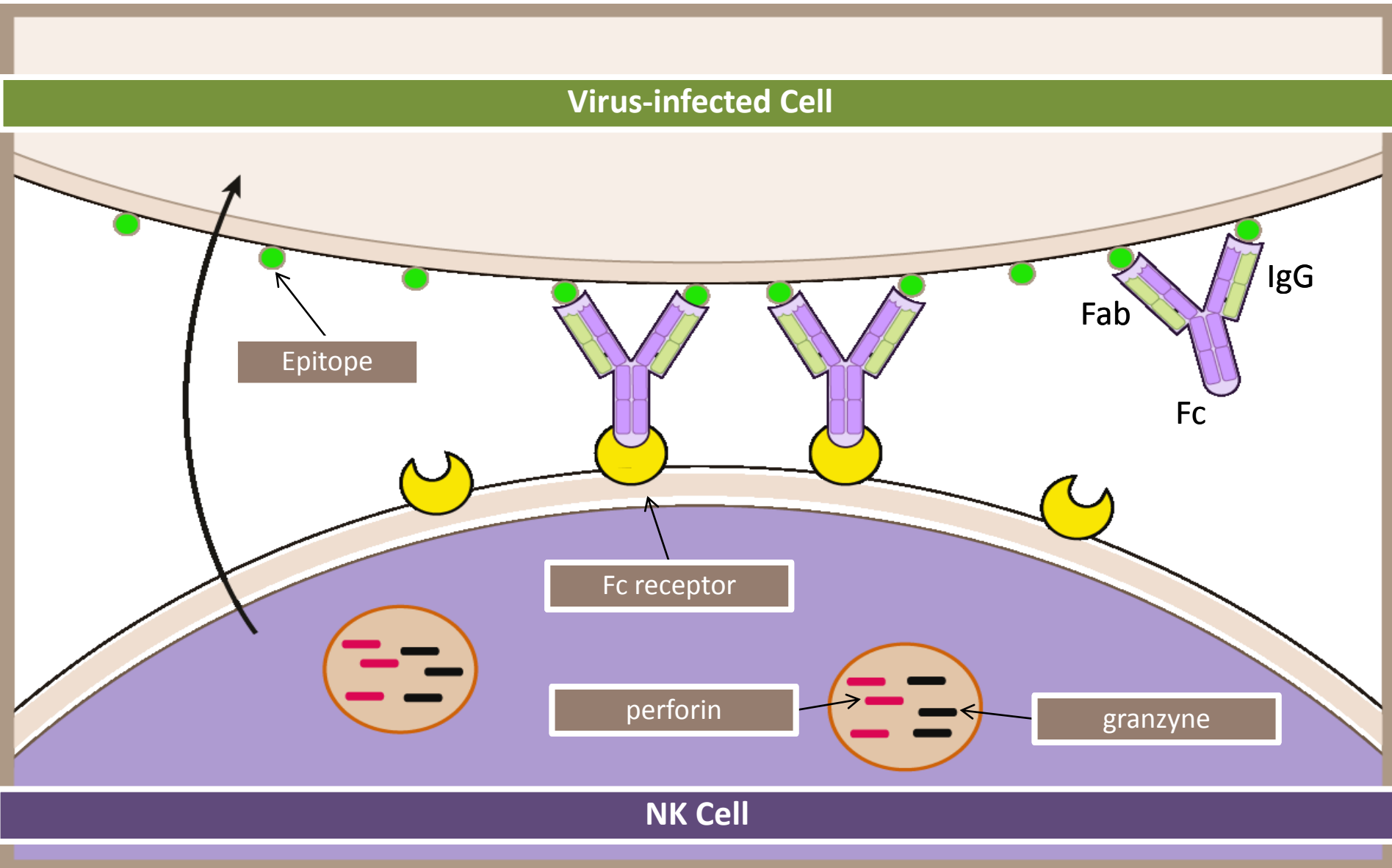
Buňky NK

Aktivace NK-buněk je regulována souhrou signálů, které vycházejí z aktivačních a inhibičních receptorů.

- **Inhibiční receptory** (KIR) se váží na molekuly MHC I, které jsou přítomny na většině zdravých buněk.
- **Aktivační receptory** (KAR) poznávají heterogenní skupinu ligandů, které se objeví na buňkách v důsledku stresu, maligní konverse, virové infekce.

Řada genů, které ovlivňují funkci NK, jsou shluknuty na chromosomu 12 („natural killer gene complex – NKC“)

Antibody dependent cellular cytotoxicity (ADCC)

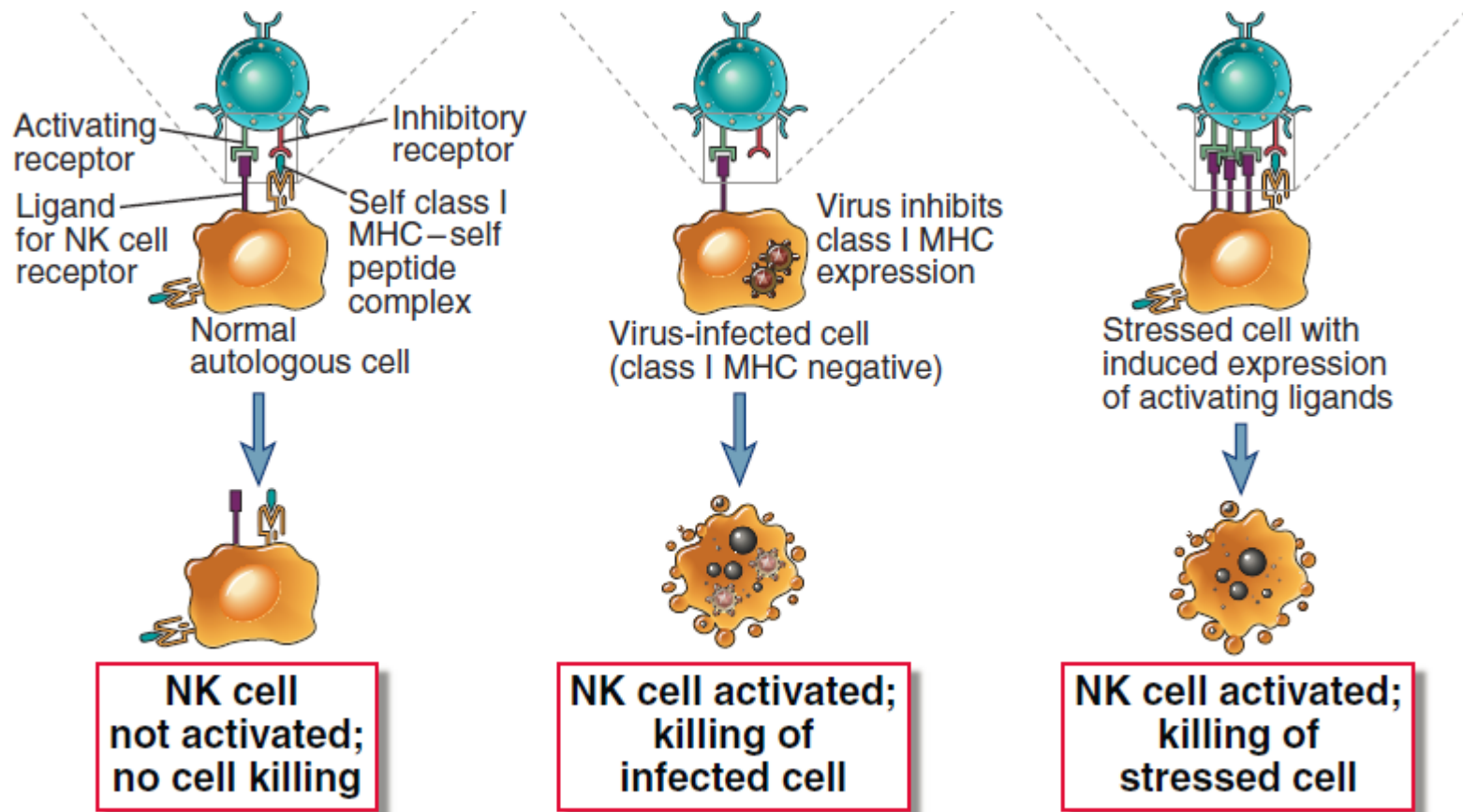

Interferony (IFN)

- Existují dva typy interferonů:
- Typ I: IFN- α , IFN- β - jsou produkována některými buňkami infikovanými viry (hlavně fibroblasty, makrofágy). V cílové buňce inhibují virovou replikaci.
- Typ II tzv. imunní - IFN- γ : produkován NK buňkami, aktivovanými T_H1 a T_C1 buňkami, způsobuje především aktivaci makrofágů.

Reakce NK buněk

Buňky NKT

- Imunofenotypově i funkčně podobné NK a T
- Přítomny v periferní krvi, slezině, játrech, lymfatických uzlinách, kostní dřeni, thymu
- Aktivované migrují do míst infekce nebo zánětu
- Receptor má charakter „semi-invariantního“ $\alpha\beta$ TCR (Va24/Ja18 – Vb11)
- Poznávají glykolipidové nebo lipidové struktury presentované na nepolymorfní CD1 molekule (lysofostatidylcholin je autoantigenem pro lidské NKT).

Zánět

- fylogeneticky stará a monotónní obranná reakce
- efektorový mechanismus nejen vrozené , ale i adaptivní imunity
- rozvoj zánětu:
  - rozpoznání nebezpečného podnětu
  - vyhodnocení charakterů podnětu a rizika
  - vylití granul, transkripce genů, ..
- každý zánět má imunopatologickou složku

Zánět- komplexní obranná reakce systému vrozené imunity

- na infekci bakteriální, virovou, parazitární,
- na poškození tkání fyzikálními a chemickými faktory
- na efektorové stadium adaptivní imunitní reakce

**Směřuje k odstranění škodliviny a k obnově
poškozených struktur a funkcí**

Zánět

- rychlá odpověď organismu na poškození tkání, (neimunologický podnět)
- nebo infekci (imunologický podnět)
- vede k lokalizaci onemocnění
- eliminace případné infekce
- zahojení
- reakce organismu může být místní nebo celková – závisí na rozsahu poškození a délce trvání

Dva druhy zánětu

Akutní zánět – fyziologický proces:

- Odezní bez důsledků, dochází ke zhojení poškozené tkáně

Chronický zánět – patologická reakce

- Patologický, dochází k destrukci tkáně, nahrazování vazivem a vede k trvalému poškození

Průběh zánětlivé reakce

- Fagocyty a tkáňové žírné buňky – uvolnění obsahu granulí do okolí
- Látky uvolněné z poškozených buněk
- **Důsledek** - zvýšení permeability cév – tzn. prostup plazmatické tekutiny do extravaskulárního prostoru a vzniká otok

Klasické známky zánětu

- Bolest
- Zarudnutí
- Otok
- Horečka

Zánět - průběh

- Zvýšení adhezivity endotelií expresí adhezivních molekul – zachycení fagocytů a lymfocytů – jejich průnik do tkáně.
- Aktivace koagulačního, fibrinolytického, komplementového a kininového systému.
- Ovlivnění místních nervových zakončení (bolest).
- Změny regulace teploty (některé mediátory působí jako pyrogeny).

Vliv prozánětlivých cytokinů

- Uplatňuje se zejména IL-1, IL-6 a TNF- α .
- Ovlivněním hypotalamického centra termoregulace se zvyšuje tělesná teplota .
  - Aktivátor metabolických pochodů v buňkách IS: indukce exprese heat shock protein (HSP) (pomoc při skládání nativních nově syntetizovaných proteinů do správných konformací)
- Aktivace osy hypothalamus – hypofýza nadledvinky – mobilizace tkáňového metabolismu.
- Cytokiny se dostávají do oběhu – stimulace sérových proteinů tzv. “proteinů akutní fáze”.
- Klesá sérová hladina Fe a Zn.
- Objevuje se únavnost, ospalost, nechutenství.

Hlavní události v místě zánětu

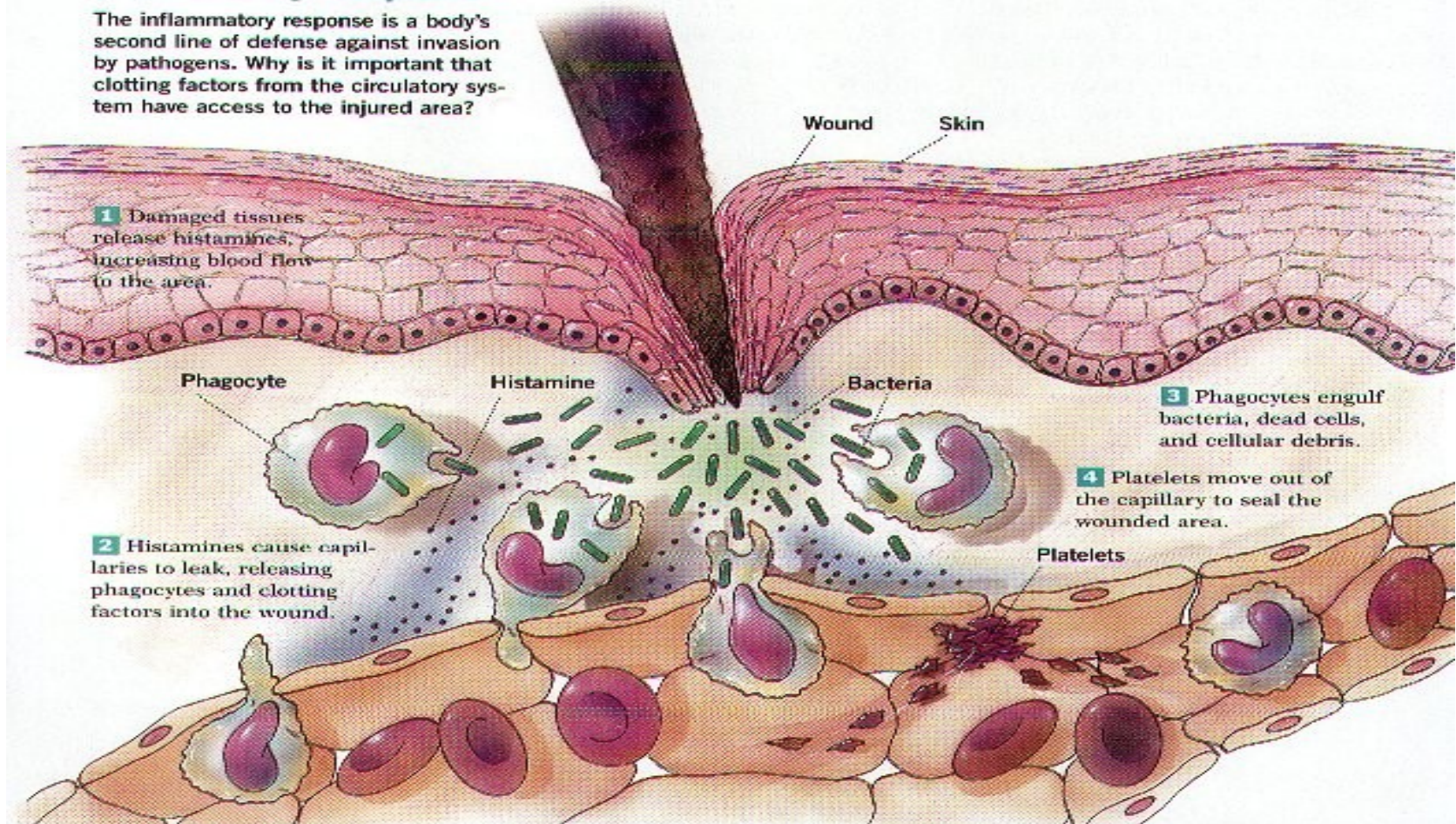
Hlavní roli hrají složky nespecifické imunity

- Vznik vazoaktivních a chemotaktických látek, často produktů aktivace komplementového systému.
- Zvýšený přítok krve do místa zánětu.
- Příliv zánětotvorných buněk, zejména granulocytů a makrofágů.
- Zvýšená cévní permeabilita vede k přechodu bílkovin do extravaskulárních prostorů.

Iniciace zánětlivé odpovědi

Steps of the Inflammatory Response

The inflammatory response is a body's second line of defense against invasion by pathogens. Why is it important that clotting factors from the circulatory system have access to the injured area?

Laboratorní známky zánětu

- leukocytóza
- zvýšená FW
- zvýšené hladiny reaktantů akutní fáze
- snížené hladiny železa a zinku v plazmě

Proteiny akutní fáze

- Jejich hladina se zvyšuje v dob akutního zánětu.
- Jsou produkovány hlavně játry pod vlivem IL-1, IL-6, TNF- α .
- Nejznámější a diagnosticky nejčastěji využívaný: C-reaktivní protein (CRP).
- Další: součásti komplementového systému, alfa-1-antitrypsin, sérový amyloid A, fibrinogen...

Proteiny akutní fáze

Oponizace

- CRP – C-reaktivní protein
- SAP – sérový amyloid
- Složky komplementu C3, C4

CRP a SAP váží nukleoproteiny vzniklé při rozpadu tkání a napomáhají jejich odstraňování fagocytózou.

CRP a SAP – iniciace komplementové kaskády.

Zvýšená syntéza:

sérových transportních proteinů: ceruloplazmin, feritin
antimikrobiálních proteinů – hepcidin

Snižuje se tvorba albuminu, prealbuminu, transferinu.

Nejdůležitější léky využívané k tlumení zánětlivých procesů

- nesteroidní antiflogistika (antirevmatika): kyselina acetylosalicylová, paracetamol...
- glukokortikoidy
- antimalarika
- koloidní zlato
- monoklonální protilátky proti prozánětlivým cytokinům a adhezivním molekulám

Reparace poškozené tkáně

- Eliminace poškozených buněk makrofágy
- Aktivace fibroplastických mechanismů
- Aktivace angiogeneze
- Regenerace a remodelace tkání
- Kontrolováno hormony enzymy a cytokiny
- U chronického zánětu zvýšená sekrece TGF beta – aktivace fibroblastů – vznik fibrotické tkáně

Mediátory zánětlivé odpovědi

- IL-1, IL-6, TNF- α - celkové zánětlivé příznaky
- IL-1, TNF- α , IL-18 - lokální aktivace buněk imunitního systému
- IL-8, leukotrieny, prostagladiny, C5a-chemotaxe
- Histamin, serotonin, metabolity kys. arachidonové -vazodilace, ovlivnění permeability

Monitorování akutního zánětlivého procesu

- Tělesná teplota
- Sedimentace erytrocytů (FW)
- Počet leukocytů v krvi
- Změny spektra sérových bílkovin v elektroforéze (pokles albuminu, vzestup $\alpha 1$ a $\alpha 2$ globulinů)
- Sledování hladin proteinů “akutní fáze”

Innate Immunity- First Line of Defense

Characteristics:

- rapid
- does not generate immunologic memory
- dependent upon germ line encoded receptors recognizing structures common to many pathogens

